

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»**

**ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, СОЦІОЛОГІЇ ТА ПОЛІТОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ**

Бедан В.Б.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

ПРАКТИКУМ

**(для студентів-психологів факультету психології, політології та
соціології)**

Одеса–2020

УДК 159.9.07

**Рекомендовано навчально-методичною радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
протокол № 2 від 04 грудня 2020 року**

Розробник:

В.Б. Бедан – кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри психології Національного університету «Одеська юридична академія»

Рецензенти:

М. Й. Казанжи доктор психологічних наук, професор кафедри загальної та диференціальної психології Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського

М. А. Крюкова – кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Національного Університету «Одеська юридична академія»

Бедан В.Б. Експериментальна психологія: практикум для студентів-психологів факультету психології, політології та соціології НУ «ОЮА». Одеса: Фенікс, 2021. 89 с.

Методичні рекомендації призначені для студентів-психологів та охоплюють всі основні теми і розділи курсу «Експериментальна психологія», містять приклади різних типів експериментальних планів, які забезпечать розуміння планування і вміння аналізувати різні види психологічних досліджень. Завдання, представлені в практикумі, допоможуть студентам в узагальненні, закріпленні та перевірці знань з курсу експериментальної психології.

УДК 159.9.07

© Бедан В.Б., 2021

ЗМІСТ

Опис навчальної дисципліни	5
Мета і завдання навчальної дисципліни	7
Структура навчальної дисципліни	11
Критерії оцінювання	12
Програма навчальної дисципліни.....	14
Практичні заняття	21
Тема 1. Предмет і завдання експериментальної психології	21
Практичне заняття №1	21
Тема 2. Експеримент у систем і методів наукового дослідження психіки	
Практичне заняття №2	22
Практичне заняття №3	24
Тема 3. Експериментальне спілкування	26
Практичне заняття №4	26
Тема 4. Гіпотеза в експериментальному дослідженні психіки	28
Практичне заняття №5	28
Практичне заняття №6	30
Тема 5. Змінні у експериментальній психології. Вимір змінних	31
Практичне заняття №7	31
Практичне заняття №8	33
Тема 6. Валідність і надійність експерименту. Вибірка досліджуваних ..	35
Практичне заняття №9	35
Практичне заняття №10.....	36
Тема 7. Планування психологічного експерименту.....	38
Практичне заняття №11	38
Практичне заняття №12.....	39
Тема 8. Обробка результатів психологічного вимірювання (кількісний і	
якісний аналіз).....	41
Практичне заняття №13	41
Практичне заняття №14.....	43

Тема 9. Дослідницька програма в експерименті. Аналіз та презентація результатів психологічних експериментів.....	45
Практичне заняття №15	46
Практичне заняття №16	47
Тема 10. Етика експериментального дослідження.....	48
Практичне заняття №17	48
Завдання для самостійної роботи	51
Теми для презентацій-доповідей «Історія становлення і розвитку експериментальної психології»	60
Питання до іспиту	62
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	68
ДОДАТКИ.....	70

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Важливе місце експериментальної психології в курсі підготовки студентів — майбутніх психологів зумовлено необхідністю досліджувати і прогнозувати закономірності проявів психіки на науковому рівні. Експериментальна психологія вивчає основні закономірності, умови, принципи застосування в науці експериментального методу. Експериментальна психологія також досліджує основні етапи експериментального дослідження психіки.

Експериментальна психологія формулює основні поняття, якими користуються психологи: «метод», «експеримент», «змінна», «гіпотеза», що визначає науковість цих понять і стежить за об'єктивністю, науковою базою психологічних досліджень.

Експериментальна психологія шукає основні закономірності та етапи організації та проведення наукового дослідження, розкриває особливості інтерпретації результатів експерименту та ін.

Навчальна дисципліна «Експериментальна психологія»:

а) базується на вивченні студентами психології та різних галузей психології, інтегрується з цими дисциплінами;

б) надає можливість студентам не тільки оволодіти системою психологічних знань, а й забезпечує формування на цій основі професійно-психологічних вмінь, що є одним з важливих елементів у професійній підготовці та майбутній діяльності психолога;

в) розкриває нові можливості професійної діяльності психолога, формує особливе бачення загальнопсихологічних проблем людини та суспільства, а також дає можливість правильно обирати різноманітні варіанти діагностики, стратегій та впливів;

г) сприяє вирішенню питань в аналізі різного роду емпіричних даних, в осмисленні найбільш ефективних методів експериментального дослідження.

Програма визначає обсяги знань, які повинен опанувати студент відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики, зміст

навчального матеріалу дисципліни «Експериментальна психологія», необхідне методичне забезпечення, складові та технологію оцінювання навчальних досягнень студентів.

Навчальну програму з дисципліни «Експериментальна психологія» розроблено на основі освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів відповідно до навчального плану для спеціальності 053 «Психологія» очної та заочної форми навчання. Згідно з навчальним планом вивчення «Експериментальної психології» здійснюється на 2-му курсі навчання.

Серед основних дидактичних одиниць навчального курсу наступні: експериментальна психологія; історія експериментальної психології; психологічні методи; експеримент; квазіексперимент; змінна; гіпотеза; контргіпотеза; третя конкуруюча гіпотеза; нуль-гіпотеза; валідність; надійність; стратегії відбору досліджуваних; кореляції.

При підготовці Практикуму були використані матеріали бази основних джерел, які рекомендуються для вивчення дисципліни «Експериментальна психологія» Ж. Годфруа, Р. Готтсданкера, Д. Кемпбелла, В. М. Дружиніна, С. Д. Максименко, Е. Л. Носенко, Т. В. Корнілової та ін. Як аналітичного матеріалу для виконання вправ рекомендується використовувати текстові описи класичних експериментальних досліджень.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета вивчення дисципліни — розкрити особливості змісту планування, організації, проведення експериментального дослідження психіки, можливості обробки та інтерпретації експериментальних даних, сприяти на цій основі формуванню загальної психологічної культури та компетентності студентів, їх готовності до професійної діяльності.

До завдань курсу «*Експериментальна психологія*» належать:

- формування знань про закономірності, умови, принципи застосування експериментального методу в психології,
- формування вмінь і навичок проведення валідного експериментального дослідження психіки;
- розвиток умінь і навичок правильно і науково обґрунтовано пояснювати психологічні факти, ті або інші прояви особистості людини на основі експериментальних даних.

У процесі вивчення дисципліни формуються наступні **компетенції**:

- здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психології та у процесі навчання, що передбачає застосування теорій та методів психологічної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов (КІ);
- знання та розуміння предметної області та специфіки професійної діяльності психолога (КЗ01);
- здатність застосовувати набуті знання у практичних ситуаціях професійної діяльності (КЗ07);
- знання категоріально-понятійного апарату психології (КФЗ01);
- здатність використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (КФЗ02);
- здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації (КФК02);

- здатність самостійно планувати, організовувати та здійснювати психологічне дослідження (КФП01).

Після вивчення курсу *«Експериментальна психологія»* студент повинен **знати:**

- особливості становлення експериментального методу в психології, а також проблеми і перспективи експерименту в сучасній психології;
- сутність експерименту як засобу пізнання психічної реальності;
- типи експериментів і їх особливості;
- основні етапи експериментального дослідження психіки;
- види змінних, їх контроль у психологічному експерименті;
- психологічні шкали і можливості їх застосування у критерії якості виміру змінних;
- види гіпотез, можливості їх перевірки в експерименті;
- особливості планування психологічного експерименту;
- стратегії відбору досліджуваних у репрезентативні вибірки;
- можливості кореляційного підходу в психологічних дослідженнях, специфіку розвитку та проявів психічних властивостей людини.

Після вивчення курсу *«Експериментальна психологія»* студент повинен **вміти:**

- визначати, аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання (ПРН301).

- демонструвати розуміння закономірностей та особливостей розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань (ПРН302).

- самостійно обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги (ПРНУ02).

- формулювати мету, завдання дослідження, володіти навичками збору первинного матеріалу, вміння дотримуватися процедури дослідження (ПРНУ03).

- презентувати результати власних досліджень усно/письмово для поінформованої аудиторії, формулювати розгорнутий аналіз та тези досліджень (ПРНК02).

- критично оцінювати достовірність одержаних результатів психологічного дослідження, формулювати аргументовані висновки (ПРНА01).

Вивчення навчальної дисципліни «Експериментальна психологія» завершується складанням іспиту.

Вимоги до поточного та підсумкового оцінювання здобувачів вищої освіти відбувається за трьома критеріями.

Усна складова

- ✓ відповіді на практичних заняттях;
- ✓ дискусії;
- ✓ повідомлення з презентаціями;
- ✓ презентація підготовленого реферату;
- ✓ іспит.

Письмова складова

- ✓ письмові звіти домашніх практичних вправ;
- ✓ письмові завдання керованої самостійної роботи (есе, контрольні завдання, побудова структурно-логічних схем);

Практична складова - індивідуальна навчально-дослідна робота є комплексною за своїм характером і полягає у плануванні, проведенні та обробці результатів власного експериментального дослідження. На заняттях практичного курсу студенти розробляють дослідницьку програму, яку мають представити у вигляді звіту.

Індивідуальна навчально-дослідна робота є видом позааудиторної індивідуальної діяльності, результати якої використовуються у процесі вивчення програмного матеріалу навчальної дисципліни. Завершується виконанням студентами ІНЗД публічною презентацією результатів проведеного дослідження.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ) з курсу «Експериментальна психологія» – це вид науково-дослідної роботи, яка містить результати дослідницького пошуку, відображає певний рівень навчальної компетентності.

Мета ІНДЗ: самостійне вивчення частини програмового матеріалу, систематизація, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань із навчального курсу, удосконалення навичок самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

Зміст ІНДЗ: завершена теоретична або практична робота у межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь та навичок, отриманих під час лекційних, практичних занять і охоплює декілька тем або весь зміст навчального курсу.

Орієнтовна структура ІНДЗ – наукового дослідження у вигляді реферату: вступ, основна частина, висновки, додатки (якщо вони є), список використаних джерел.

Оцінювання відбувається за двома критеріями:

1. Рівень знань –

- а) відповіді за темою заняття;
 - б) доповіді- презентації;
 - в) презентація підготовленого реферату;
 - г) пояснення тематичної структурно-логічної схеми;
 - д) доповнення відповідей інших студентів та ін.).
- письмове виконання домашніх практичних вправ і завдань;
- індивідуальні емпіричні дослідження.

2. Рівень умінь – практична складова:

- а) організація та проведення експериментального дослідження;
- б) проведення кількісного аналізу отриманих результатів;
- в) проведення якісного аналізу отриманих результатів;
- г) проведення узагальненого аналізу даних та їх інтерпретація;
- д) оформлення та презентація результатів дослідження.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Структура навчальної дисципліни	
Види навантаження	год.
Кількість кредитів/год	4/120
Усього годин аудиторної роботи, у т.ч.:	60
• лекційні заняття, год.	26
• практичні заняття, год.	34
• семінарські заняття, год.	-
• лабораторні заняття, год.	-
Усього годин самостійної роботи, у т.ч.:	60
• контрольні роботи, к-сть/год.	-
• індивідуальне науково-дослідне завдання, год.	20
• підготовка до аудиторних занять та контрольних заходів, год.	40
Екзамен	+

Зміст навчання		
Тема за п/п	Назва теми	Л/ПЗ/СРЗ, год. (денна ф/н)
Тема 1.	Предмет і завдання експериментальної психології	2/2/4 (денна ф/н)
Тема 2.	Експеримент у систем і методів наукового дослідження психіки	2/4/4 (денна ф/н)
Тема 3.	Експериментальне спілкування	2/4/4 (денна ф/н)
Тема 4.	Гіпотези у структурі психологічного дослідження	2/4/4 (денна ф/н)
Тема 5.	Змінні у експериментальній психології. Вимір змінних	4/4/4 (денна ф/н)
Тема 6.	Валідність експериментального дослідження. Вибірка досліджуваних	2/4/4 (денна ф/н)
Тема 7.	Плани експериментального дослідження	4/4/4 (денна ф/н)
Тема 8.	Обробка результатів психологічного вимірювання (кількісний і якісний аналіз)	2/2/4 (денна ф/н)
Тема 9.	Дослідницька програма в експерименті. Аналіз та презентація результатів психологічних експериментів	4/4/4 (денна ф/н)
Тема 10.	Етика експериментального дослідження	2/2/4 (денна ф/н)

Критерії оцінювання

Оцінювання	
Вид оцінювання	%
Поточний контроль, разом, у т.ч.:	
• доповіді та повідомлення на семінарах	25
• виконання письмових індивідуальних завдань, рефератів, контрольних робіт	15
• опитування на семінарських заняттях	10
Підсумковий контроль, разом, у т.ч.:	
• письмова компонента	25
• усна компонента	25

Шкала оцінювання		
Оцінка	Бали	Опис
A	90-100	Відмінно
B	82-89	Добре
C	75-81	Добре
D	67-74	Задовільно
E	60-66	Задовільно (достатньо)
Fx	35-59	Незадовільно з можливістю повторного складання
F	1-34	Незадовільно з обов'язковим повторним курсом

Критерії оцінювання ІНДЗ
(наукового дослідження у вигляді реферату)

№	Критерії оцінювання ІНДЗ	Максим. кіл-ть балів
1	Обґрунтування актуальності, формулювання мети, завдань та визначення методів дослідження	5
2	Складання плану реферату	1
3	Критичний аналіз суті та змісту першоджерел. Виклад фактів, ідей, результатів досліджень в логічній послідовності. Аналіз сучасного стану дослідження проблеми, розгляд тенденцій подальшого розвитку даного питання.	10
4	Дотримання правил реферуванням наукових публікацій	3
5	Доказовість висновків, обґрунтованість власної позиції, пропозиції щодо розв'язання проблеми, визначення перспектив дослідження	4
6	Дотримання вимог щодо технічного оформлення структурних елементів роботи (титульний аркуш, план, вступ, основна частина, висновки, додатки (якщо вони є), список використаних джерел)	2
Разом		25

Увага! Здобувач вищої освіти, який не виконав (або частково виконав) практичну складову, – до іспиту не допускається!

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

(Лекційний курс)

Тема 1

Предмет і завдання експериментальної психології

(2 год.)

Роль експериментального дослідження психіки у здобутті наукових психологічних знань. Вплив основних напрямів психологічної науки на становлення і розвиток експериментальної психології. Біхевіоризм і експериментальна психологія (Б. Скіннер, Дж. Уотсон та ін.). Вплив гештальтпсихології на розвиток експериментальної психології (Е. Рубін, М. Вертгеймер та ін.). Психоаналіз і його вплив на експериментальну психологію (З. Фрейд, А. Адлер та ін.). Когнітивісти (Ж. Піаже, Дж. Бруннер та ін.) і експериментальна психологія. Розвиток вітчизняної експериментальної психології. Різні підходи до розуміння сутності експерименту і його структури (Л. С. Виготський, Г. С. Костюк, О. М. Леонтьєв, С. Д. Максименко, С. Л. Рубінштейн та ін.). Основні підходи до визначення предмета експериментальної психології на сучасному етапі. Тенденції розвитку сучасної вітчизняної експериментальної психології.

Тема 2

Експеримент у системі методів наукового дослідження психіки

(2 год.)

Організація емпіричного дослідження психіки. Класифікація методів емпіричного дослідження психіки. Місце експерименту серед емпіричних методів психологічного дослідження. Принципи експериментального дослідження психіки. Переваги експерименту як методу психології порівняно зі спостереженням. Роль спостереження у психологічному експерименті. Проблеми експерименту в психології (етичність, штучність, ізоморфізм, проблема подвійної суб'єктності тощо). Експериментальна психологія як

теорія психологічного експерименту, що базується на загальнонауковій теорії експерименту, включаючи планування експерименту і обробку даних (Ф. Дж. МакГіган і ін.). Розуміння експериментального методу в широкому і вузькому сенсі. Поняття експерименту, його відмінність від спостереження. Види психологічного експерименту по Г.Д. Пірьов: лабораторний (класичний, психометрія), природний, психолого-педагогічний (констатуючий, формуючий). Експеримент як маніпулювання змінними (Д. Кемпбелл). Ознаки експериментального психологічного дослідження (Р. С. Немов).

Тема 3

Експериментальне спілкування

(2 год.)

Діяльність експериментатора в експерименті. Основні чинники спілкування експериментатора і випробуваного, які можуть спотворювати результати експерименту (С. Розенцвейг). Ефект Розенталя (Пігмаліона). Типові помилки експериментатора при оцінці результатів діяльності випробовуваних (Л. Бергер). Випробуваний: його діяльність в експерименті. Особистість випробуваного і ситуація психологічного експерименту. Спільна діяльність випробуваного й експериментатора. Мотивація поведінки випробуваного в експериментальній ситуації (М.Т Орн, Л.Б. Крістіансен і ін.). Особливості спілкування з дорослими піддослідними і випробуваними дітьми. Поведінкові прояви випробовуваних, які є артефактами. «Ефект плацебо», «Ефект Хоторна», «Ефект аудиторії», «Ефект Зайонца» Вплив ситуації експерименту на його результат. Спеціальні методичні прийоми контролю впливу особистості випробуваного і ефектів спілкування на результати експерименту метод «плацебо наосліп», метод обману, метод «прихованого» експерименту, метод незалежного вимірювання залежних параметрів, контроль сприйняття випробуваним ситуації. Комунікативні артефакти і засоби їх попередження.

Тема 4

Гіпотези у структурі психологічного дослідження

(2 год.)

Вимоги до формулювання наукових гіпотез у психологічному експерименті. Рівні гіпотез: теоретичний, емпіричний, статистичний. Види гіпотез у психологічному експерименті. Контргіпотеза і третя конкуруюча гіпотеза. Принцип фальсифікації і верифікації наукових гіпотез. Емпіричні гіпотези про феномен; про зв'язки між феноменами; про каузальні зв'язки тощо. Статистичні гіпотези. Гіпотеза про подібність (нуль-гіпотеза) і гіпотеза про відмінність. Статистичні рішення: помилки 1-го і 2-го роду та можливості їхньому запобіганню.

Тема 5

Змінні у експериментальній психології. Вимір змінних

(4 год.)

Змінні та їх операціоналізація. Види змінних у експериментальному дослідженні психіки. Три види змінних: незалежні, залежні і додаткові. Типи незалежних змінних: ситуаційні, інструктивні і персональні. Види незалежних змінних. Проблема виміру змінних. Психологічні шкали. Міри центральної тенденції і мінливості як характеристики розподілу результатів виміру змінних. Емпіричні методи виміру змінних у психологічному експерименті. Міри зв'язку і міри відмінностей результатів у експериментальному дослідженні психіки. Способи фіксації змін залежної змінної в психологічному експерименті: безпосередній і відстрочений. Додаткові змінні, їх різновиди: зовнішні і внутрішні. Види змішувань змінних. Додаткові змінні, їх різновиди: зовнішні і внутрішні. Ефект послідовності при маніпулюванні незалежною змінною. Способи контролю зовнішніх змінних: елімінація, створення константних умов, балансування, контрбалансування, рандомізація.

Тема 6

Валідність експериментального дослідження психіки.

Вибірка досліджуваних

(2 год.)

Сутність поняття «валідність експерименту». Мисленевий (бездоганний) експеримент як еталон валідності експерименту. Оцінка реальних експериментів на основі їхнього порівняння з мисленевими зразками. Внутрішня валідність експерименту. Фактори, що порушують внутрішню валідність експерименту: фактор фону, фактор природного розвитку, фактор тестування, похибка вимірювання, статистична регресія, невипадковий відбір, відсіювання і ін. Зовнішня валідність експерименту. Фактори, що загрожують зовнішньої валідності експерименту (артефакти): реактивний ефект, ефект взаємодії відбору і впливу, фактор умов експерименту, фактор інтерференції впливів і ін. Контроль артефактів в експерименті. Фактори досягнення внутрішньої валідності (надійності) експерименту в психології. Фактори досягнення зовнішньої валідності експериментального дослідження психіки.

Стратегії відбору досліджуваних до вибірки. Техніки випадкового і стратометричного відбору. Проблеми використання природних груп у психологічному експерименті. Поняття експериментальної вибірки. Основні вимоги до вибірки: репрезентативність і адекватність. Проблема чисельності експериментальної вибірки. Критерії формування вибірки випробовуваних: змістовний критерій, критерій еквівалентності випробовуваних, критерій репрезентативності. Стратегії відбору випробовуваних з популяції: випадкова стратегія, стратометричний відбір, репрезентативне і наближене моделювання. Експериментальні та контрольні групи. Процедура підбору еквівалентних груп. Різновиди конструювання експериментальних груп.

Тема 7

Плани експериментального дослідження

(4 год.)

Змістовне планування і вибір типу експерименту. Основна логічна схема експериментального психологічного дослідження. Поняття контрольної і експериментальної груп. Критерії класифікації експериментальних планів. Плани істинних експериментів (Д. Кемпбелл). Експериментальні плани для однієї незалежної змінної: план для двох рандомізованих груп з тестуванням після впливу (Р.А. Фішер); план для двох рандомізованих груп з попереднім і підсумковим тестуванням; план Соломона для чотирьох груп. Плани для однієї незалежної змінної і декількох груп. Плани для однієї незалежної змінної і декількох груп: план для трьох груп і трьох рівнів незалежної змінної; прості «системні експериментальні плани». Факторні плани. Поняття факторного експерименту. Варіанти факторних планів: типу 2×2 (дві незалежні змінні і два рівня); типу $2 \times 2 \times 2$ (три незалежні змінні і два рівня); типу 3×2 або 3×3 . Багаторівневий експеримент як факторний. Доекспериментальні плани: аналіз поодинокого випадку, попереднє і підсумкове тестування на одній групі, порівняння статистичних груп. Плани експериментів для нееквівалентних груп. Плани ex-post-facto. Квазіекспериментальне дослідження. Типи квазіекспериментальних планів: плани експериментів для нееквівалентних груп; плани дискретних тимчасових серій.

Тема 8

Обробка результатів психологічного вимірювання

(кількісний і якісний аналіз)

(2 год.)

Кількісні (математико-статистичні) методи обробки експериментальних даних. Первинна статистична обробка: упорядкування, ранжування, угруповання, подання у табличному вигляді; наочне

представлення даних у вигляді графіків і діаграм. Вторинна статистична обробка: висування статистичних гіпотез, підготовка даних для застосування статистичних методів (перевірка нормальності розподілу, перевірка достовірності екстремальних значень і ін.), Залежність вибору коефіцієнта кореляції від виду психологічних шкал. Параметричні і непараметричні коефіцієнти кореляції. Рівень значущості. Види зв'язку в кореляційних дослідженнях (істинні і хибні кореляції, автокореляції та ін.). Деякі методи статистичного аналізу даних при вторинній обробці: дисперсійний аналіз, факторний аналіз, регресійний аналіз.

Якісні (описові, змістовні) методи, первинний аналіз (виділення і розгляд кожного окремого випадку), первинний синтез (встановлення зв'язків між даними первинного аналізу та висунутої гіпотезою), вторинний аналіз (виділення стійко повторюваних фактів), вторинний синтез (об'єднання цих фактів, зіставлення з гіпотезою і знаходження існуючих закономірностей) Методи інтерпретації експериментальних даних: генетичний і структурний. Поняття достовірного і артефактних виведення. Основні джерела артефактних висновків. Психологічний редукціонізм. Висновки психологічного дослідження і включення результатів в систему знань.

Тема 9

Дослідницька програма в експерименті. Аналіз та презентація результатів психологічних експериментів

(4 год.)

Загальна характеристика етапів психологічного експерименту. Представлення результатів експериментів. Поняття про інтерпретацію результатів експерименту. Складові інтерпретації експериментальних результатів. Поняття про науковий стиль. Типи психологічного пояснення в експерименті. Проблема пояснення і узагальнення результатів дослідження. Типові помилки узагальнення експериментальних даних. Інтерпретація “негативного” результату експерименту. Основні вимоги до мови наукового

звіту. Основні правила надання інформації про учасників експериментів. Структура та оформлення письмового наукового звіту. Варіанти текстового представлення результатів дослідження. Вимоги до виступів з представлення результатів наукового дослідження. Наочнографічне представлення результатів досліджень. Аналіз звітів експериментального дослідження психіки (за статтями в наукових виданнях).

Тема 10

Етика експериментального дослідження

(2 год.)

Поняття етики в експериментальній психології. Етичні принципи досліджень за участю людей: планування досліджень, відповідальність, відповідність законам і стандартам, дозвіл інститутів на проведення досліджень. Перевірка добровільності участі досліджуваних: розподіл обов'язків, обізнане згоду на участь в дослідженні, відсутність необхідності в присвяченому злагоді, містифікація в дослідженнях. Етичні засади досліджень за участю тварин: обґрунтування досліджень, турбота про тварин, використання тварин в освітніх цілях. Основні принципи, що визначають етичне, відповідальне ставлення до учасників експерименту в ході проведення дослідницьких робіт.

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

ТЕМА 1

ПРЕДМЕТ І ЗАВДАННЯ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

(загальна кількість аудиторних годин – 2)

Практичне заняття №1

Мета заняття: сформулювати знання про особливості становлення та розвиток експериментального методу в психології.

Загальні питання теми заняття

1. Предмет і об'єкт вивчення експериментальної психології як науки.
2. Витоки експериментальної психології.
3. Етапи становлення експериментального методу в психології.
4. Теорія в науковому дослідженні.
5. Види наукових досліджень.

Основні поняття: *метод, експеримент, поняття, категорія, факт, інваріант, закон, гіпотеза, теорія, концепція, наукова картина світу, парадигма, науково-дослідницька програма, процедура, принцип верифікації, принцип фальсифікації.*

Питання для усного обговорення

1. Експериментальна психологія та її місце у системі психологічних дисциплін.
2. Історія становлення експериментальної психології.
3. Поясніть, чому перші експерименти у психології в основному були проведені в рамках психофізіології?
4. Поняття істинної науки та псевдонауки.
5. Задачі досліджень у психології.
6. Назвіть правила організації і проведення експериментального дослідження в лабораторії В. Вундта.
7. Основні принципи (загальні та специфічні) на яких ґрунтується методологія експериментальної психології.

8. Як реалізовувався метод експериментальної інтроспекції в лабораторії Вундта?

9. У чому подібність і відмінності біхевіористської схеми експериментів психологічного дослідження і психологічних експериментах?

10. Як представлений природний експеримент в концепції Лазурского?

11. У чому полягає нормативність психологічного експерименту?

Обговорення тем рефератів або доповідей студентів:

1. Внесок основних напрямів психологічної науки в становлення і розвиток експерименту в психології.

2. Історія розвитку зарубіжної експериментальної психології наприкінці IX та на початку XX століть.

3. Історія розвитку вітчизняної експериментальної психології наприкінці IX та на початку XX століть.

4. Особливості експериментального підходу в вітчизняній психології.

5. Основні тенденції розвитку сучасної експериментальної психології.

Експрес-опитування на платформі QUIZZZ

Література: 1, 3, 5, 6, 7, 9, 12, 19.

ТЕМА 2

ЕКСПЕРИМЕНТ У СИСТЕМІ МЕТОДІВ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХІКИ

(загальна кількість аудиторних годин – 4)

Практичне заняття №2

Мета заняття: ознайомити студентів з поняттям експерименту, різновидами експериментальних досліджень в психології; сформувати знання щодо методів та організації емпіричного дослідження.

Загальні питання теми заняття

1. Класифікація методів емпіричного дослідження психіки.

2. Організація емпіричного дослідження психіки.

3. Проблеми експерименту в психології (етичність, штучність, ізоморфізм, проблема подвійної суб'єктності тощо).

4. Місце експерименту серед емпіричних методів психологічного дослідження. Переваги експерименту як методу психології порівняно із спостереженням. Принципи експериментального дослідження психіки.

Основні поняття: метод, спостереження, експеримент, інтерпретація, інтерв'ю, бесіда, анкетування, метод поперечних зрізів, контент-аналіз, лонгітюдний метод, етичність, штучність, ізоморфізм, проблема подвійної суб'єктності, ідеальне дослідження, польове дослідження, лабораторний експеримент, природний експеримент, пошуковий, демонстраційний та критичний експеримент, констатуючий і формуючий експерименти, штучний експеримент.

Питання для усного обговорення

1. Що є методологією наукового дослідження?
2. Види психологічних досліджень.
3. Класифікація методів психологічного дослідження Б.Г. Ананьєва
4. Які провідні загальнонаукові дослідницькі методи?
5. Основні переваги і недоліки різноманітних методів психологічного вивчення.

Практична частина

Змагання. «Експеримент в психології».

1) Розбийтеся на 3 команди. Завдання для кожної команди: спробуйте пригадати якомога більше експериментів, що проводяться в різних сферах психології. Розбийте дослідження по галузям, опишіть їх відповідно до схеми: хто провів експеримент, мета, завдання, гіпотези, досліджувані (вибірка), результати (коротко) і висновки. Пронумеруйте всі дослідження.

2) Презентуємо свої списки експериментів. Вибірково, по черзі (номер зі списку вибирає підгрупа-суперник) опишіть відмічені дослідження. Команді суперників дозволено вносити доповнення. Перемога

присуджується підгрупі, яка не просто спромоглася згадати більшу кількість досліджень, але і грамотно представити структуру обраних експериментів.

Перегляд презентацій студентів та їх обговорення

Експеримент у віковій і педагогічній психології (експеримент Троніка «Закам'яніле обличчя», «Малюк Альберт»).

Експеримент у сфері бізнесу (експерименти Р. Чалдіні).

Експерименти в соціальній психології (експерименти С. Мілграма, С. Аша).

Стенфордський тюремний експеримент Філіпа Зимбардо.

Експрес-опитування на платформі QUIZZZ

Література: 1, 3, 5, 6, 7, 9, 12, 19.

Практичне заняття №3

Мета заняття: сформувані знання про особливості видів наукових досліджень.

Загальні питання теми заняття

1. Роль спостереження у психологічному експерименті.
2. Організація психологічного спостереження. Процедура дослідження.
3. Помилки спостереження.
4. Використання спостереження в психолого-педагогічних практиках.
5. Тестування, анкетування як один із засобів збору інформації.

Основні поняття: спостереження, скрите спостереження, включене спостереження, тестування, анкетування, опитування

Питання для усного обговорення

1. Розкрити зміст інтерв'ювання як виду усного опитувального діагностичного методу.
2. Характеристика анкетування як різновиду письмового опитувального діагностичного методу.

3. Причини типових помилок спостереження та розкрийте зміст.

4. Розкрийте зміст поняття:

- «бездоганний експеримент»
- «ідеальний експеримент»
- «нескінченний експеримент»
- «експеримент повної відповідності».

5. Специфіка планування і проведення соціального експерименту.

6. Розв'язання завдань з теми заняття на платформі **Learningapps**.

Практична частина

Дискусія на тему «Спостереження – це метод?»

1) Розбийтеся на 2 підгрупи. Виберіть, яка з груп буде виступати в «захист» спостереження, а яка «проти». 1 група обговорює всі плюси спостереження, необхідність його включення в культуру експериментатора, право називатися методом експериментальної психології. 2 група обговорює всі слабкі сторони спостереження, його суб'єктивність і вплив на результати дослідження.

2) Виберіть представників від кожної підгрупи і по черзі представте свою точку зору, аргументуючи тези і наводячи приклади експериментальних досліджень.

3) Тепер за допомогою дискусії постарайтеся прийти до спільного знаменника і відповісти в підсумку на наступні питання:

- можливості, обмеження та основні сфери застосування спостереження;
- як підвищити об'єктивність спостереження;
- чи можна назвати спостереження методом;
- якщо спостереження не метод - тоді що це?

Практичне завдання

Робота з методикою «Діагностика актуального емоційного стану»

Л. В. Кулікова.

Література: 1, 2, 7, 9, 11, 14, 20.

ТЕМА 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ СПІЛКУВАННЯ

(загальна кількість аудиторних годин – 2)

Практичне заняття №4

Мета заняття: освоєння знань про ефекти впливу спілкування і поведінки експериментатора на результат експерименту, поведінкових проявах досліджуваних, які є артефактами; методичних прийомів контролю ефектів експериментального спілкування

Основні поняття: *артефакт спілкування, «ефекти очікування», «мотивація експертизи», «ефект плацебо», «ефект Хотторна», «ефект аудиторії», «ефект Пігмаліона», «ефект Зайонца», етичний кодекс психолога*

Загальні питання теми заняття

1. Експеримент як спільна діяльність досліджуваного та експериментатора.
2. Психологічні проблеми експериментального спілкування
3. Комунікативні артефакти і засоби їх попередження.
4. Способи контролю впливу факторів, пов'язаних з досліджуваним, на результати експерименту.

Основні поняття: *артефакт спілкування, «ефекти очікування», «мотивація експертизи», «ефект плацебо», «ефект Хотторна», «ефект аудиторії», «ефект Пігмаліона», «ефект Зайонца», етичний кодекс психолога*

Питання для усного обговорення

1. Що називають «ефектом експериментатора» і чому відповідний етап контролю цього фактора називають первинним контролем?
2. Поводження з досліджуваним: що входить в це поняття?
3. Добровільність участі досліджуваних як аспект суб'єктності.
4. Відповідальність експериментатора: типи і рівні.

5. У чому полягають особливості сприйняття експерименту дітьми?
6. Типові помилки дослідження: чи можна їх уникнути?
7. Вимоги до експериментального інструктування, контролю дій досліджуваного, протоколювання і самозвіту.
8. Вкажіть найбільш відомі поведінкові прояви у досліджуваних, які є причинами артефактів.
9. Для контролю впливу особистості досліджуваного і ефектів спілкування на результати експерименту пропонується ряд спеціальних методичних прийомів. Які саме?

Практична частина (робота в групах)

1. У малій групі (3-4 особи) проведіть дослідження з розробки, теоретичного обґрунтування і експериментального апробування програми розвитку соціального інтелекту студентів. Результати оформити у вигляді самозвіту.
2. У малій групі (3-4 особи) проведіть дослідження з виявлення відмінностей прояву психологічних властивостей особистості у ліво- та право-півкульних студентів. Обґрунтуйте вибір методу діагностики. Результати оформити у вигляді самозвіту.
3. У малій групі (3-4 особи) проведіть дослідження визначення психолого-педагогічних умов формування готовності студентів до професійної самореалізації. Обґрунтуйте вибір психодіагностичного інструментарію. Результати оформити у вигляді самозвіту.

Практичне завдання

Діагностика визначення функціональної рухливості (фізіологічній лабільності) рухової системи провідної руки і її зміна в процесі безперервної рухової активності за допомогою «Тепліг-тесту» Є.П. Ільїна.

Діагностика соціального інтелекту Гілфорда.

«Багатовимірний опитувальник самореалізації особистості» (С. І. Кудінов, С. С. Кудінов).

Література: 1, 2, 3, 5, 6, 11, 12, 16.

ТЕМА 4

ГІПОТЕЗА В ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОМУ ДОСЛІДЖЕННІ ПСИХІКИ

(загальна кількість аудиторних годин – 4)

Практичне заняття №5

Мета заняття: ознайомити студентів з різними видами наукових гіпотез, вимогами до формулювання гіпотези

Загальні питання теми заняття

1. Поняття про гіпотезу в науковому дослідженні психіки. Вимоги до формулювання наукових гіпотез у психологічному експерименті.
2. Рівні гіпотез: теоретичний, емпіричний, статистичний.
3. Види гіпотез у психологічному експерименті. Контргіпотеза і третя конкуруюча гіпотеза.
4. Принцип фальсифікації і верифікації наукових гіпотез. Емпіричні гіпотези про феномен; про зв'язки між феноменами; про каузальні зв'язки тощо.
5. Статистичні гіпотези. Гіпотеза про подібність (нуль-гіпотеза) і гіпотеза про відмінність. Статистичні рішення: помилки 1-го і 2-го роду та можливості їхньому запобіганню.

Основні поняття: *гіпотеза, теоретична гіпотеза, експериментальна гіпотеза, статистична гіпотеза, нуль-гіпотеза, принцип верифікованості, принцип фальсифікованості, контр гіпотеза, третя конкуруюча гіпотеза, точна експериментальна, експериментальна гіпотеза про максимальну (або мінімальну), експериментальна гіпотеза про абсолютні та пропорційні, експериментальна гіпотеза з одним відношенням, комбінована експериментальна гіпотеза.*

Бліц-опитування:

1. Гіпотеза це ...
2. Контр-гіпотеза це ...

3. Експериментальна гіпотеза це ...
4. Нульова гіпотеза це ...
5. Принцип верифікованості наукових гіпотез це ...
6. Принцип фальсифікованості наукових гіпотез це ...
7. Суть перевірки гіпотез полягає у

Експрес-опитування на платформі QUIZZZ

Питання для усного обговорення

1. Яким вимогам мають відповідати наукові гіпотези у психологічному експерименті?
2. Як дослідник формулює експериментальну гіпотезу? Які джерела інформації він може використовувати?
3. Який тип наукових запитань використовується при формулюванні закономірних тверджень?
4. Чим відрізняється альтернативна гіпотеза від нульової? Чому обидва види гіпотез необхідні?
5. Чи можлива ситуація, щоб одночасно підтвердилась нульова і альтернативна гіпотези? Чому «так» або чому «ні»?

Практична частина (робота в групах)

1. Командне змагання. Кожна команда (група 5-6 осіб) готує набір прикладів прислів'їв, афоризмів та формулює тему, мету та гіпотезу експериментального дослідження.

2. Case-study (аналіз конкретних ситуацій, ситуаційний аналіз) з теми заняття:

Завдання 1. Дослідника цікавить питання: чи пов'язані між собою креативність (тобто творча обдарованість) і шкільна тривожність п'яти- і шестикласників? Вивчаючи літературу, дослідник виявив одну групу вчених, які вважають, що творчо мисляча дитина повинна бути менш тривожною. Інша група вчених вважає, що ці властивості ніяк не пов'язані. Які методи можна застосувати для організації подібного дослідження? Обґрунтуйте свою відповідь.

Завдання 2. Дослідник має намір теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити модель формування конструктивних способів реагування в конфліктних ситуаціях. Визначте список дослідницьких завдань для досягнення цієї мети.

Завдання 3. Дослідником сформульована основна гіпотеза: «Успішний розвиток допитливості дітей шкільного віку стане можливим, якщо грамотно організувати спільну діяльність дітей і дорослих на підставі новітніх навчальних розробок». Сформулюйте на її основі альтернативну і уточнюючу гіпотези.

Практичне заняття №6

Мета заняття: ознайомити студентів з різними видами наукових гіпотез, вимогами до формулювання гіпотези

Експрес-опитування на платформі QUIZZZ

Практична частина (робота в групах)

2. Case-study (аналіз конкретних ситуацій, ситуаційний аналіз) з теми заняття:

Завдання 1. Прочитайте запропонований приклад експериментального дослідження та: а) визначте нульову гіпотезу, б) зробіть припущення про альтернативну гіпотезу, тобто можливий хід дослідження; в) опишіть результати дослідження при помилці 1-го роду; г) охарактеризуйте результати при помилці 2-го роду.

У дослідженні здатності людей розпізнати обман жінки і чоловіки - учасники дослідження намагаються виявити обман в записаних на відео висловлюваннях жінок (в одних випадках вони говорять правду, а в інших - обманюють) (Гудвин, 2004).

Завдання 2. Тема наукового дослідження «Формування у студентів психологічної готовності до використання комп'ютерних технологій у

професійній діяльності психолога». Сформулюйте гіпотезу вказаного дослідження.

Завдання 3. Придумайте емпіричні питання для твердження: «Люди добрі за своєю природою», що веде до наукового дослідження. Запропонуйте гіпотезу і план-схему дослідження.

Практична робота

Робота з методикою «Коректурна проба Бурдона» (Додаток)

Література: 2, 3, 5, 11, 16, 20.

ТЕМА 5

ЗМІННІ У ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІЙ ПСИХОЛОГІЇ.

ВИМІР ЗМІННИХ

(загальна кількість аудиторних годин – 4)

Практичне заняття №7

Мета заняття: ознайомити студентів з різновидами змінних в психологічному експерименті і способами їх контролю

Основні поняття: *змінні, залежні незалежні змінні, додаткові змінні, ситуаційні змінні, інструктивні змінні, персональні змінні, якісні змінні, кількісні змінні, елімінація, створення константних умов, балансування, контрбалансування, рандомізація.*

Загальні питання теми заняття

1. Види змінних у експериментальному дослідженні психіки.
2. Типи незалежних змінних: ситуаційні, інструктивні і персональні.
3. Види незалежних змінних: якісні і кількісні, дворівневі і багаторівневі змінні.
4. Залежні змінні. Різновиди залежних змінних
5. Види змішувань змінних. Ефект послідовності при маніпулюванні незалежною змінною.

6. Експериментальний контроль змінних у психологічному дослідженні.

Питання для бліцопитування

1. Залежна змінна в психологічному дослідженні це ...
2. Одновимірна ЗЗ це ...
3. Багатовимірні ЗЗ це ...
4. Фундаментальні ЗЗ це ...
5. ЗЗ, які спостерігаються безпосередньо це ...
6. ЗЗ, що вимагає психологічного виміру це ...
7. ЗЗ, що вимагає фізичної апаратури для реєстрації це ...
8. Незалежна змінна це ...
9. Якісні НЗ це ...
10. Кількісні НЗ це ...
11. Керовані незалежні змінні це ...
12. Ситуативні НЗ це ...
13. Інструктивні НЗ це ...
14. Особистісні НЗ це ...

Практична частина

1. Проведіть аналіз експериментів, описаних в психологічних і педагогічних журналах за планом:

а) чому присвячене дослідження; б) якою є загальна проблема; в) яка гіпотеза; г) які змінні; д) який експериментальний план; е) як автор аналізує та інтерпретує дані; ж) узагальнений аналіз.

2. Інтерактивне завдання.

Демонстрація відео-ролику «Кукла Бобо». На підставі перегляду:

- визначити незалежні, залежні і зовнішні змінні.
- проаналізувати, як керовані і суб'єктивні змінні можуть бути в одному дослідженні.
- складіть коротку схему даного дослідження.

- які прийоми контролю валідності використовувалися в даному дослідженні?

- чи можна це дослідження віднести до групи істинного експерименту?

Обговорення тем рефератів або доповідей студентів:

- Поняття незалежна змінна і її функціональний контроль.

- Специфічна роль додаткових змінних.

Експрес-опитування на платформі QUIZZZ

Література: 1, 2, 3, 5, 11, 16, 20.

Практичне заняття №8

Мета заняття: ознайомити студентів з різновидами змінних в психологічному експерименті і способами їх контролю

Питання для обговорення

1. Емпіричні методи виміру змінних у психологічному експерименті
2. Психологічні шкали.
3. Міри зв'язку і міри відмінностей результатів у експериментальному дослідженні психіки.
4. Що слід розуміти під терміном «контроль змінних»?
5. Які існують способи контролю впливу зовнішніх («інших») змінних на результат експерименту?

Практична частина (групова робота)

Завдання 1: Визначитесь в сфері ваших наукових інтересів, в тому яка сфера людської поведінки вас цікавить.

Сформулюйте предмет свого інтересу і конкретизуйте його. Що саме в даній поведінці вас цікавить?

Сформулюйте проблему. Що саме в вашому предметі представляється незрозумілим і вимагає пояснення?

Сформулюйте кілька гіпотез, які імовірно відповідають на ваше запитання. Що саме може бути причиною такого стану справ?

Сформулюйте, що буде у вашому дослідженні виступати в якості залежної, а що в якості незалежної змінної.

Подумайте про те, які невраховані змінні можуть впливати на результати вашого дослідження. Чи можна їх проконтролювати?

Оформіть всі ці розробки у вигляді дослідного проекту. Будьте готові виступити на його захист.

Завдання 2. На основі кожної із запропонованих наукових проблем

- 1) сплануйте альтернативний експеримент.
- 2) сформулюйте гіпотезу;
- 3) вкажіть залежну та незалежну змінні (варіанти прояву НЗ);
- 4) опишіть процедуру експерименту;
- 5) опишіть методи та процедуру виміру експериментального ефекту

Динаміка рівня домагань студентів в умовах кредитно-модульної системи навчання.

Дослідження соціометричного статусу відмінників – учнів молодшої школи.

Відчуття самотності людей похилого віку, що проживають в сім'ї та спеціальних санаторних закладах.

Особистісна тривожність лікаря в ситуації медичної допомоги знайомим та рідним.

Феномен «зараження» підлітків агресивною поведінкою дорослих.

Обговорення тем рефератів або доповідей студентів:

- Відмінності одиничної і комплексної змінної.
- Вимірювання змінних і психологічні шкали.

Розв'язання завдань з теми заняття на платформі **Learningapps**.

Література: 1, 2, 5, 7, 11, 16, 18.

ТЕМА 6
ВАЛІДНІСТЬ І НАДІЙНІСТЬ ЕКСПЕРИМЕНТУ
ВИБІРКА ДОСЛІДЖУВАНИХ

(загальна кількість аудиторних годин – 4)

Практичне заняття №9

Мета заняття: ознайомити студентів з різними видами валідності в психологічному експерименті і способами їх контролю

Загальні питання теми

1. Поняття валідності експерименту і валідності психодіагностичного тесту. Види валідності.
2. Аналіз факторів, що загрожують внутрішній і зовнішньої валідності експериментального дослідження.

Основні поняття: *валідність, зовнішня валідність, її різновиди: екологічна валідність, змістовна валідність, критеріальна валідність, внутрішня валідність, її різновиди: конструктна валідність, операційна валідність, генеральна сукупність, популяція, експериментальна вибірка, рандомізація, надійність експерименту, репрезентативність.*

Питання для усного обговорення

1. Визначте поняття внутрішньої і зовнішньої валідності.
2. Надайте характеристику поняттю конструктна валідність
3. Що характеризує операційна валідність? Приклади застосування.
4. Що характеризує очевидна валідність? Наведіть приклади.
5. Що означає прогностична валідність? Наведіть приклади.
6. Що характеризує екологічна валідність? Наведіть приклади.

Практична робота в групах

Дискусія. Чи можна зробити висновок, що штучний експеримент має низьку валідність у зв'язку з тим, що в ньому не в повній мірі відображуються стресові умови реального життя?

Навести приклад супутнього зміщення і показати, яким чином його можна уникнути.

Обговорення тем рефератів або доповідей студентів:

- Формування вибірки і розподіл досліджуваних за групами.
- Процедура підбору еквівалентних груп.
- Різновиди конструювання експериментальних груп.

Експрес-опитування на платформі QUIZZZ з теми заняття

Література: 1, 2, 3, 5, 7, 9, 11, 12, 16.

Практичне заняття №10

Загальні питання теми

1. Генеральна сукупність і експериментальна вибірка.
2. репрезентативність вибірки.
3. Стратегії відбору досліджуваних у вибірку.

***Основні поняття:** генеральна сукупність, популяція, експериментальна вибірка, рандомізація, надійність експерименту, репрезентативність.*

Бліцопитування

1. Що таке популяція?
2. Що таке вибірка?
3. Що таке репрезентативність?
4. Що таке адекватність вибірки?
5. Що означає змістовний критерій формування вибірки?
6. Що означає критерій еквівалентності випробуваних?
7. Що означає критерій репрезентативності?
8. Що означає випадкова стратегія відбору досліджуваних з популяції?
9. Що означає стратометричний відбір?
10. Що таке репрезентативне моделювання?
11. Що таке наближене моделювання?
12. Що таке експериментальна група досліджуваних?

13. Що таке контрольні група досліджуваних?

Практична частина

Вправа 1. За допомогою таблиці випадкових чисел, зробіть випадкову вибірку з вашої групи. Повторіть дану вправу, зробивши розшаровану вибірку, яка відображатиме кількість чоловіків і жінок у вашій групі.

Вправа 2. Припустимо, що Ви вирішили, використовуючи метод опитування, з'ясувати ставлення студентів до різних навчальних предметів. Всіх студентів свого ВУЗу Ви опитати, ймовірно, не зможете, тому вирішили скласти вибірку кількістю 100 осіб. Як Вам слід вчинити, складаючи вибірку. Оберіть варіант відповіді із запропонованого переліку та обґрунтуйте свій вибір.

- Вибрати «круглих відмінників» і питати про їх думку.
- Опитувати невстигаючих студентів.
- Опитувати студентів, які з усіх предметів показують досить середні результати, не проявляючи жодних переваг.
- Опитувати студентів, які досягають великих або видатних успіхів тільки в якихось певних предметах, а по іншим показують середні або погані результати.
- Опитувати студентів, котрі найбільш активно беруть участь в громадській роботі.
- Опитувати старост, як представників всієї групи.
- Скласти вибірку так, щоб до неї увійшли представники всіх перерахованих груп студентів і в тих пропорціях, в яких вони зустрічаються в реальності.

Експрес-опитування на платформі QUIZZZ

Розв'язання завдань з теми заняття на платформі **Learningapps**.

Література: 1, 2, 3, 5, 7, 9, 11, 12, 16.

ТЕМА 7

ПЛАНУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

(загальна кількість аудиторних годин – 4)

Практичне заняття №11

Мета заняття: ознайомлення з існуючими та найбільш застосованими планами експериментального дослідження

Загальні питання теми заняття

1. Організація експерименту в психології.
2. Характеристика етапів експерименту.
3. Експериментальні плани (доекспериментальні, плани істинного експерименту, квазіекспериментальні плани). Плани ex-post-facto.

Основні поняття: ідеальне дослідження, експлораторний і конфірмаційний експерименти, польове дослідження, істинний експеримент, квазіексперимент, прості плани, планування експерименту, змістовне планування, формальне планування, факторні плани, доекспериментальні плани, квазіекспериментальні плани.

Питання для усного обговорення:

1. На які принципи спирається побудова експериментальних схем?
2. Які основні особливості експерименту як активного методу дослідження?
3. Назвіть структурні елементи психологічного експерименту
4. Які основні форми планування експерименту?
5. Які види простих планів виокремлюють у психологічному експерименті? Наведіть приклади.
6. Які джерела артефактів дають змогу контролювати план Соломона?

Практична частина (робота в малих групах)

1. Уявіть собі, що Вам необхідно провести емпіричне дослідження на тему «Вплив музики на емоційний стан людини». Визначте структурні елементи психологічного дослідження.

2. Робота проводиться в групах 5-6 осіб. Кожна група отримує картки з прикладами експериментів. Ваше завдання уважно прочитати, визначити гіпотезу дослідження, які змінні застосовано в експерименті та надайте відповіді на питання. Після завершення кожна група презентує експеримент аудиторії.

3. Перегляд та обговорення фільму «Пам'ятати, неможна забути». Надайте відповіді на питання: який план експериментального дослідження застосовано. Які переваги і недоліки даного плану.

Обговорення тем рефератів або доповідей студентів:

- Види доекспериментальних планів за Д.Кемпбеллом.
- Перспективи розвитку експерименту: багатовимірний експеримент, диференційно-психологічний експеримент, кроскультурне дослідження
- Планування за методом часових серій
- Плани для незалежної змінної.

Експрес-опитування на платформі QUIZZZ

Література: 1, 2, 3, 5, 8, 10, 11, 16, 20.

Практичне заняття №12

Питання усного обговорення

1. Чим відрізняються факторні експериментальні плани від однофакторних? Дайте визначення понять «основний ефект» і «ефект взаємодії змінних».

2. Яку проблему вирішують методом однофакторних експериментів? Навести приклади.

3. За якими ознаками план «істинного» експериментального дослідження відрізняється від інших?

4. Назвіть характерні ознаки доекспериментальних планів, що стосуються:

а) відбору досліджуваних у групи;

б) можливостей контролю загроз зовнішньої та внутрішньої валідності.

5. Наведіть основні чотири типи квазіекспериментальних планів.

Проілюструйте їх прикладами реальних або гіпотетичних експериментів.

6. За яких обставин використовується міжсуб'єктний план?

7. За яких умов краще використовувати внутрисуб'єктний план? У чому його переваги і недоліки (ефект послідовності, ефект прогресії, ефект передачі)?

Практична частина (робота в малих групах)

Прочитайте текст про експеримент з вивчення впливу фізичної привабливості підсудного на визначений йому термін покарання, проведений Сігалом та Островим в 1975 році (Додаток 1). Після чого складіть коротку схему експерименту, визначте залежну і незалежну змінні, сформулюйте висновки, дайте відповідь на питання:

- Чому дослідження необхідно проводити з використанням міжсуб'єктних змінних?

-. Які переваги і недоліки даного плану? Чи впливає еквівалентність груп на результати експерименту? Як забезпечити його високу внутрішню валідність?

2. Запропонуйте план дослідження по темі «Вивчення Інтернет-залежності». Конкретизуйте тему, сформулюйте гіпотезу. Вкажіть залежну, незалежну, зовнішні змінні. Опишіть, як буде організовано дослідження, експериментальний план, принцип підбору вибірки, який статистичний метод може бути використаний при обрахуванні результатів. Сформулюйте статистичні гіпотези.

3. Запропонуйте план дослідження по темі «Дослідження проблем сучасного студентства». Конкретизуйте тему, сформулюйте гіпотезу. Вкажіть залежну, незалежну, зовнішні змінні. Опишіть, як буде організовано дослідження, експериментальний план, принцип підбору вибірки, який

статистичний метод може бути використаний при обрахуванні результатів.
Сформулюйте статистичні гіпотези.

Експрес-опитування на платформі QUIZZZ

Література: 1, 2, 3, 5, 8, 10, 11, 16, 17, 20.

ТЕМА 8

ОБРОБКА РЕЗУЛЬТАТІВ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВИМІРЮВАННЯ

(КІЛЬКІСНИЙ І ЯКІСНИЙ АНАЛІЗ)

(загальна кількість аудиторних годин – 4)

Практичне заняття №13

Мета заняття - освоєння знань про методи первинної і вторинної статистичної обробки емпіричних даних, якісними і інтерпретаційні методами обробки даних, поняттями артефактних і достовірних висновків наукового дослідження

Основні поняття: *проблема, метод, методика, підготовчий етап, основний етап, заключний етап, гіпотеза, збір даних, обробка даних, інтерпретація результатів, пояснення, узагальнення, формулювання висновків, статистична обробка, кількісний, якісний аналіз даних.*

Загальні питання

1. Методи аналізу результатів експериментів як перевірка статистичних гіпотез про відмінності груп. Рівень статистичної значущості. Параметричні і непараметричні методи.

2. Аналіз результатів кореляційних досліджень. Основні види кореляційних досліджень: прості, порівняльні, структурні. Змінні в кореляційних дослідженнях.

3. Області застосування кореляційних досліджень. Можливі інтерпретації кореляційних зв'язків між змінними.

4. Стратегії формування груп в порівняльних кореляційних дослідженнях.

Бліцопитування

1. Дослідницька програма — це
2. Що таке параметричні критерії психологічного дослідження
3. Методи описової статистики це ...
4. Методи статистичного висновку це ...
5. Статистичний висновок це ...
6. Методи перетворення даних це ...
7. Кореляційний аналіз це ...
8. Кореляційний зв'язок це ...
9. Дисперсійний аналіз виявляє ...
10. Факторний аналіз призначений для ...
11. Регресивний аналіз дає змогу ...
12. Кластерний аналіз визначає ...
13. Що означає коефіцієнт r

Практична частина

Мета: ознайомитись з різними типами кореляційних досліджень та варіантами їх застосування.

1. Які типи кореляційних досліджень Вам відомі?
2. Вам пропонується спланувати по одному дослідженню кожного типу із запропонованих нижче, або запропонувати свої варіанти цих досліджень
Вкажіть мету, об'єкт, предмет, гіпотезу, методи, змінні; опишіть етапи організації експерименту, методи статистичної обробки результатів.
 - Схожість/відмінність реакцій на критичну ситуацію чоловіків і жінок.
 - Порівняння рівня тривожності першокласників в період адаптації до навчання і в кінці першого року навчання.
 - Порівняння реакцій на ситуацію невдачі дітей різного віку.
 - Дослідження впливу варіантів статі батько (мати)/дитина на схожість особистісних рис.

- Вивчення залежності шкільної тривожності від рівня успішності виконання навчальних завдань під час шкільного навчання. Залежність результатів кар'єрного зростання від навчальної успішності в середній школі.

3. Проінтерпретуйте результати, принаймні, двома способами з урахуванням проблем спрямованості та третьої змінної.

- Існує додатний зв'язок (позитивна кореляція) між рівнем авторитарності матері і сором'язливістю дитини.

- Виявлено від'ємний зв'язок (негативна кореляція) між депресією і рівнем фізичної підготовки.

- Встановлено додатний зв'язок між обсягом домашньої бібліотеки і середнім балом студента в університеті.

- Щасливі в шлюбі пари зазвичай мають більше сексуальних контактів (один з одним), ніж нещасливі.

- Місце, що займає студент в класі, корелює з його оцінками – чим ближче до викладача сидить студент, тим вище його оцінки.

Обговорення тем рефератів або доповідей студентів:

- Лонгітудне кореляційне дослідження.

- Галузі застосування кореляційних досліджень.

- Особливості складання висновків при проведенні кореляційного дослідження.

Експрес-опитування на платформі QUIZZZ

Література: 1, 2, 4, 5, 10, 11, 16, 17.

Тема. Обробка результатів психологічного вимірювання (якісний аналіз)

Практичне заняття №14

Загальні питання

1. Етапи та складові інтерпретації експериментальних результатів.

2. Засоби опрацювання даних в експериментальному дослідженні психіки.

3. Типи психологічного пояснення в експерименті.

4. Проблема узагальнення та представлення результатів дослідження;

5. Структура експериментального звіту. Академічний стиль в наукових психологічних текстах.

Основні поняття: *інтерпретація, рівні інтерпретації, змістовий рівень, формальний рівень, обробка даних, пояснення даних, узагальнення даних, помилки узагальнення, дедуктивна схема, імовірнісна схема, функціональне пояснення, генетичне пояснення, психофізіологічний редукціонізм, психологічний редукціонізм, соціологічне зведення, непсихологічне зведення, конструктивістські типи пояснення.*

Питання усного обговорення

1. Визначите рівні інтерпретації даних експериментального дослідження психіки.

2. Надайте характеристику складових інтерпретаційного етапу експериментального дослідження психіки

3. Надайте характеристику різновидам узагальнення.

4. Охарактеризуйте форми психологічного пояснення

5. Перелічіть помилки узагальнення експериментальних даних.

6. Типові помилки узагальнення експериментальних даних.

7. Характеристики, які необхідно враховувати при узагальненні даних.

8. Вимоги до складання звіту про результати експериментального дослідження психіки.

9. Види звітів. Помилки при складанні звітів.

10. Форма презентації експериментальних даних.

Практична частина (робота в групах)

Мета: ознайомлення з параметричними і непараметричними методами експериментального дослідження.

1. Ознайомтесь з кореляційною матрицею експериментального дослідження (за Спірменом і Пірсоном). Порівняйте матрицю кореляцій Пірсона з матрицею кореляцій Спірмена. Які коефіцієнти більше по абсолютній величині? Який коефіцієнт кореляції (параметричний або непараметричний) слід використовувати для цих даних?

2. Скласти матрицю результатів діагностики за методикою (за вибором). Розрахувати моду (M_0), медіану (M_e), середнє відхилення, середнє значення. Провести ранжування показників. Скласти процентильну матрицю. Провести якісний аналіз отриманих даних.

3. На підставі кількісного і якісного аналізу отриманих даних скласти висновки проведеного дослідження.

Робота з матрицями експериментального дослідження. Формування кореляційної матриці та її інтерпретація. Ознайомлення з алгоритмом розрахунку ранжування значень показників. Формула розрахунку процентилів. Процентильна матриця.

Обговорення тем рефератів або доповідей студентів:

- Проблема недостовірності (артефактності) висновків наукового дослідження

- Джерела артефактних висновків.

- Мова та стиль наукової роботи

- Комп'ютерна обробка результатів психологічних експериментів

Експрес-опитування на платформі QUIZZZ

Література: 1, 2, 4, 5, 10, 11, 16, 17, 21.

ТЕМА 9

ДОСЛІДНИЦЬКА ПРОГРАМА В ЕКСПЕРИМЕНТІ. АНАЛІЗ ТА ПРЕЗЕНТАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЕКСПЕРИМЕНТІВ

(загальна кількість аудиторних годин – 4)

Практичне заняття №15

Мета заняття: знання про процедурну стратегію проведення презентації результатів наукового дослідження.

Загальні питання

1. Узагальнення наукових і експериментальних даних.
2. Форми відображення результатів наукового дослідження: повідомлення, доповіді, тези, статті тощо.
3. Поняття про візуалізацію результатів психологічного дослідження.
4. Переваги та недоліки використання таблиць як засобів візуалізації.
5. Переваги та недоліки діаграм та графіків як засобів візуалізації.

Питання усного опитування

1. Які вимоги висуваються щодо узагальнення результатів експериментального дослідження?
2. Вимоги до оформлення повідомлення, доповіді.
3. Основне призначення тез.
4. Специфіка змісту тез. Стиль.
Класифікація тез наукових робіт (основні, прості, складні, цитатні, вільні, комбіновані).
5. Етапи складання тез. Класична структура тез. Типові структури тез
6. Типові помилки, що зустрічаються в тезах.
7. Оформлення тез.
8. Що таке стаття?. Види статей.
9. Структура та вимоги наукової статті.
10. Правила оформлення статті

Практична частина

1. Охарактеризувати форми представлення результатів експериментального дослідження.
2. Описати основні вимоги до викладення тексту експериментального дослідження.

3. Описати алгоритм представлення наукової інформації.

Практична робота в групах

Завдання. Ознайомитись з прикладами наукових публікацій. Визначити вид публікації. Скласти рецензію на публікацію (тези, статті, повідомлення). Кожна група презентує свій аналіз публікації.

Презентація результатів індивідуального експериментального дослідження.

Література: 1, 2, 4, 5, 10, 11, 16, 17, 20, 21.

Практичне заняття №16

Інтерпретація та оформлення результатів наукового

1. Вимоги до презентації наукових досліджень.
2. Візуалізація подачі результатів наукового дослідження.
3. Вимоги до оформлення наукового дослідження.
4. Підготовка тез та статей з теми наукового дослідження.

Обговорення тем рефератів або доповідей студентів:

- Значимість публікації результатів експериментів для розвитку психології.
- Наукове шахрайство: плагіат, фальсифікація даних.
- Проблема недостовірності (артефактності) висновків наукового дослідження
- Мова та стиль наукової роботи
- Академічний етикет

Презентація результатів індивідуального експериментального дослідження.

Література: 1, 2, 4, 5, 10, 11, 16, 17, 20, 21.

ТЕМА 10

ЕТИКА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

(загальна кількість аудиторних годин – 2)

Практичне заняття №17

Мета заняття – ознайомити студентів з етичним кодексом АРА та Українських психологів, з етичними принципами проведення експериментального дослідження та інтерпретації результатів.

Основні поняття: *етика, види етичної шкоди, принципи етичного кодексу, етичні принципи дослідження, етика публікації тексту, нерозголошення, етика інтерпретації тестів, плагіат, фальсифікація емпіричних даних.*

Загальні питання

1. Етичні принципи в психологічному експерименті. Види етичного збитку. Норми, необхідні для дотримання психологом при проведенні експериментального дослідження.

2. Загальні етичні принципи, прийняті в експериментальній психології: Нерозголошення тесту. Етика інтерпретації тестів. Етика публікації тесту.

3. Значимість публікацій.

4. Наукове шахрайство: плагіат, фальсифікація даних.

Питання для усного обговорення

1. Вимоги до згоди на участь в психологічному дослідженні.

2. Структура та функції згоди на участь в психологічному дослідженні.

3. Правове регулювання психологічних досліджень.

4. Наукове шахрайство та чистота експерименту

5. Вимоги до публікацій за результатами наукових досліджень згідно Кодексу професійної етики та практики Американської психологічної асоціації (1992 р.)

Практична частина

1. Ознайомтесь з текстом та надайте відповіді на питання.

Студент писав роботу, присвячену обману, і читав книгу Пола Екмана «Обман» (Paul Ekman, Telling Lies, 1985). Він прочитав про поширені ситуації, коли людина насправді говорить правду, але при цьому так хвилюється, що виглядає, ніби обманює:

... Інше настільки ж важливе джерело проблем, що призводить до зневіри в правду, - це помилка Отелло. Вона виникає, коли, намагаючись викрити в обмані, не усвідомлюють, що якщо людина яка говорить правду перебуває у стресовому стані, то може здаватися, що вона бреше.

... Чесні люди можуть побоюватися, що їм не повірять, і цей страх можна прийняти за боязнь брехуна бути розкритим ...

Я назвав цю помилку ім'ям Отелло, тому що сцена вбивства в шекспірівській п'єсі - це чудовий і дуже відомий приклад подібної помилки ... (Ekman, 1985, p. 169-170).

Студентська курсова робота про брехню містила наступний параграф:

Невіра в правду - це ще одна проблема правильного розпізнавання обману. Іноді людина, яка намагається викрити когось у брехні не враховує, що якщо той, хто говорить правду перебуває у стресовому стані, то може здатися, що він бреше. Цей феномен відомий як помилка Отелло. Таким чином, іноді можна говорити правду, але при цьому побоюватися, що вам ніхто не повірить. Внаслідок цього ви будете виглядати як людина, що боїться бути розкритою.

Отримавши перевірену роботу, студент був шокований, що професор звинуватив його в плагіаті і поставив незадовільну оцінку (за Гудвін, 2004).

Як Ви думаєте, чому це сталося? Як би ви змінили цей параграф, щоб не було зроблено звинувачення в плагіаті?

2. Ознайомтесь з експериментом Стенлі Мілгрема «Підпорядкування авторитету» (1963). Уявіть, що ви хочете в наш час вивчити особливості підпорядкування авторитету і плануєте використовувати процедуру, подібну розробленої Мілграмом. Зокрема, вашою метою є перевірити, чи повторяться результати, отримані в оригінальному дослідженні, 50 років потому.

Як ви обґрунтуєте експеримент для дослідницького комітету і які зміни внесете в процедуру Мілграма?

3. Ким вперше був запропонований принцип фальсифікації наукового знання? У чому його суть? На прикладі найбільш відомій в експериментальній психології історії з «розумним Гансом», розкажіть як була реалізована стратегія фальсифікації.

4. Проаналізуйте експерименти подані у додатках на предмет етичності. При аналізі враховуйте такі моменти:

- безпечність дослідницьких впливів для психічного та фізичного здоров'я учасників;
- збереження почуття власної гідності та психологічного комфорту учасників;
- урахування можливостей попередження та усунення можливих негативних наслідків дослідницьких впливів.

Питання для дискусії

1. Чому в психологічних дослідженнях іноді використовують містифікацію? Як використання містифікації узгоджується з ідеєю обізнаної згоди? Наведіть приклади.

2. В чому полягає сутність поняття «дебрифінг» в контексті етики психологічного дослідження. Які головні цілі дебрифінгу.

3. Презентація результатів індивідуального емпіричного дослідження.

Обговорення тем рефератів або доповідей студентів:

- Етичні принципи досліджень за участю людей.
- Типи досліджуваних, мотивація участі в експерименті.
- Методи контролю впливу особистості випробуваного на експеримент

Експрес-опитування на платформі QUIZZZ

Література: 1, 2, 5, 8, 11, 16,18.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема 1

Предмет і завдання експериментальної психології

1. Творче завдання

Скласти та заповнити таблицю:

- «Основні передумови виникнення експериментальної психології»
- «Внесок вчених XIX ст. в становлення експериментальної психології»

Мислитель або вчений	Внесок у становлення ЕП
----------------------	-------------------------

2. Підготувати реферати:

1. Внесок основних напрямів психологічної науки в становлення і розвиток експерименту в психології.
2. Історія розвитку зарубіжної експериментальної психології наприкінці IX та на початку XX століть.
3. Історія розвитку вітчизняної експериментальної психології наприкінці IX та на початку XX століть.
4. Особливості експериментального підходу в вітчизняній психології.
5. Основні тенденції розвитку сучасної експериментальної психології.

3. Виконати контрольні завдання

Письмове виконання завдань теми №1 у Робочому зошиті з експериментальної психології в електронному вигляді на платформі **Liveworksheets**. Режим доступу <https://www.liveworksheets.com/2-qn394724v1> або у паперовому вигляді.

ТЕМА 2

ЕКСПЕРИМЕНТ У СИСТЕМІ МЕТОДІВ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХІКИ

1. Творче завдання

- Скласти схему «Види наукових досліджень»

- Розробити власну анкету на будь-яку тему з урахуванням вимог до використання даного методу дослідження. Проведіть анкетування групи студентів, проаналізуйте результати, застосовуючи кількісні методи дослідження. Зробіть висновки і підготуйте рекомендації щодо поліпшення стану обраної Вами теми. Опишіть результати дослідження. Занесіть все в протокол.

- Підготувати презентації-доповіді

Експеримент у віковій і педагогічній психології (експеримент Троніка «Закам'яніле обличчя», «Малюк Альберт»).

Експеримент у сфері бізнесу (експерименти Р. Чалдіні).

Експерименти в соціальній психології (експерименти С. Мілграма, С. Аша).

Стенфордський тюремний експеримент Філіпа Зимбардо.

2. Підготувати реферати на тему:

- Специфіка планування і проведення соціального експерименту.

- Вербально-комунікативні методи їх загальна характеристика. Бесіда. Інтерв'ю.

- «Архівний» метод або аналіз продуктів діяльності (праксіметричний метод). Техніка контент-аналізу як різновиду архівного методу.

- Використання вербально-комунікативних методів в психолого-педагогічних дослідженнях.

- Метод моделювання.

3. Виконати контрольні завдання

Письмове виконання завдань тема №2 у Робочому зошиті з експериментальної психології в електронному вигляді на платформі **Liveworksheets** або у паперовому

Режим доступу <https://www.liveworksheets.com/2-ai522821dt>

Підготуватися до Експрес-опитування (теми 1, 2) на платформі QUIZZZ <https://quizizz.com/admin/quiz/60269601f281d8001f6a9ec5>

ТЕМА 3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ СПІЛКУВАННЯ

1. Творче завдання

- Скласти таблицю «Комп'ютерне дослідження: переваги і недоліки»

2. Підготувати доповіді

- Поняття артефактний експеримент і артефактний висновок.

- Типові помилки дослідження: чи можна їх уникнути?

- Правильне поводження з досліджуваним: що входить в це поняття?

- Добровільність участі досліджуваних як аспект суб'єктності.

- Відповідальність експериментатора: типи і рівні.

3. Виконати контрольні завдання

Письмове виконання завдань тема №3 у Робочому зошиті з експериментальної психології в електронному вигляді на платформі **Liveworksheets** або у паперовому

Режим доступу <https://www.liveworksheets.com/2-ai522821dt>

Підготуватися до Експрес-опитування (тема 3) на платформі QUIZZZ <https://quizizz.com/admin/quiz/60269601f281d8001f6a9ec5>

ТЕМА 4

ГІПОТЕЗИ У СТРУКТУРІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Творче завдання

В науці виділяють два основних джерела гіпотез – на основі цілеспрямованого і випадкового спостереження поведінки і на основі теорій.

Відомий вчений Р. Дж. Стернберг зазначав: «Усі (або майже усі) мої ідеї виникли зі спостереження за людьми: за собою, за студентами, з якими я працюю, за моїми дітьми, за моїми відносинами з людьми, за відносинами інших людей тощо. ... Справа в тому, що в психології немає кращого джерела даних, ніж люди навколо вас. Я завжди вважав, що книги, лекції або лабораторна робота не більше сприяють формуванню ідей, ніж живий досвід».

У вигляді есе проаналізуйте які власні ідеї могли б послужити основою для будь-якого дослідження? Наведіть приклади класичних експериментів, розробка яких спиралася на результати спостереження.

2. Виконати контрольні завдання

Письмове виконання завдань тема №4 у Робочому зошиті з експериментальної психології в електронному вигляді на платформі Liveworksheets або у паперовому

Підготуватися до Експрес-опитування (тема 4) на платформі QUIZZZ <https://quizizz.com/admin/quiz/60269601f281d8001f6a9ec5>

ТЕМА 5

ЗМІННІ У ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІЙ ПСИХОЛОГІЇ.

ВИМІР ЗМІННИХ

1. Творче завдання

Скласти і заповнити таблицю «Види змінних в експериментальному дослідженні психіки», вказуючи змістовну характеристику та її прояви.

Назва змінної	Зміст	Прояви
---------------	-------	--------

2. Виберіть будь-яке дослідження в психологічному експерименті, яке Ви самостійно будете проводити. Опишіть свої дії з підготовки до цього. Розпишіть основні етапи психологічного дослідження, виходячи з ролі експериментатора.

Яким чином Ви плануєте дослідження? Яка гіпотеза Вашого дослідження? Визначити залежну і незалежну змінні індивідуального емпіричного дослідження. Які методи виміру змінних у психологічному експерименті Ви плануєте використовувати?

2. Підготувати доповідь:

- Поняття незалежна змінна і її функціональний контроль.
- Специфічна роль додаткових змінних.
- Відмінності одиничної і комплексної змінної.
- Вимірювання змінних і психологічні шкали.

2. Виконати контрольні завдання

Письмове виконання завдань тема №5 у Робочому зошиті з експериментальної психології в електронному вигляді на платформі Liveworksheets або у паперовому

Підготуватися до Експрес-опитування (тема 5) на платформі QUIZZZ <https://quizizz.com/admin/quiz/60269601f281d8001f6a9ec5>

ТЕМА 6

ВАЛІДНІСТЬ І НАДІЙНІСТЬ ЕКСПЕРИМЕНТУ

1. Творче завдання (есе)

- Сформулюйте своє ставлення до проблеми екологічної валідності даних, отриманих експериментальним шляхом.

2. Підготувати реферати

- Формування вибірки і розподіл досліджуваних за групами.
- Процедура підбору еквівалентних груп.

- Різновиди конструювання експериментальних груп.

3. Виконати контрольні завдання

Письмове виконання завдань тема №6 у Робочому зошиті з експериментальної психології в електронному вигляді на платформі Liveworksheets або у паперовому

Підготуватися до Експрес-опитування (тема 6) на платформі QUIZZZ <https://quizizz.com/admin/quiz/60269601f281d8001f6a9ec5>

ТЕМА 7

ПЛАНУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

1. Творче завдання

1.1. Провести аналіз переваг і недоліків планів психологічного експерименту. Скласти таблицю «Переваги та недоліки планів експериментального дослідження»

Міжгруповий план	
Переваги	Недоліки

1.2. Проаналізуйте план описаного нижче експерименту. Якщо, на вашу думку, в його плануванні допущені помилки, вкажіть, в чому конкретно вони полягають, і запропонуйте свій варіант побудови експерименту.

Опис експерименту:

Викладач психології вирішив перевірити ефективність проблемного навчання. З цією метою в якості експериментальних були взяті дві групи студентів першого курсу психологічного факультету, контрольних - дві групи студентів-філологів першого курсу того ж університету. На практичних та семінарських заняттях перших двох груп викладач широко застосовував проблемні ситуації, в двох контрольних заняття проводилися традиційним способом. В кінці семестру викладач за допомогою спеціальних тестів діагностував особливості розумових процесів студентів у всіх

чотирьох групах. Виявилося, що у студентів експериментальних груп були більш високі результати за тестами. Крім того, вони отримали і більш високі оцінки на іспитах по психології. Викладач зробив висновок, що проблемне навчання більш ефективно.

2. Темі доповідей і рефератів:

- Види доекспериментальних планів за Д.Кемпбеллом.
- Перспективи розвитку експерименту: багатовимірний експеримент, диференційно-психологічний експеримент, кроскультурне дослідження
- Планування за методом часових серій
- Плани для незалежної змінної.

3. Виконати контрольні завдання

Письмове виконання завдань тема №у у Робочому зошиті з експериментальної психології в електронному вигляді на платформі Liveworksheets або у паперовому

Підготуватися до Експрес-опитування (тема б) на платформі QUIZZZ <https://quizizz.com/admin/quiz/60269601f281d8001f6a9ec5>

ТЕМА 8

ОБРОБКА РЕЗУЛЬТАТІВ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВИМІРЮВАННЯ (КІЛЬКІСНИЙ І ЯКІСНИЙ АНАЛІЗ)

1. Творче завдання

Скласти схему «Результати емпіричного дослідження»

2. Темі доповідей і рефератів:

- Лонгітюдне кореляційне дослідження.
- Галузі застосування кореляційних досліджень.
- Особливості складання висновків при проведенні кореляційного дослідження.

- Проблема недостовірності (артефактності) висновків наукового дослідження

- Джерела артефактних висновків.

- Мова та стиль наукової роботи

- Комп'ютерна обробка результатів психологічних експериментів

3. Виконати контрольні завдання

Письмове виконання завдань тема №9 у Робочому зошиті з експериментальної психології в електронному вигляді на платформі Liveworksheets або у паперовому

Підготуватися до Експрес-опитування (тема 8) на платформі QUIZZZ <https://quizizz.com/admin/quiz/60269601f281d8001f6a9ec5>

ТЕМА 9

ДОСЛІДНИЦЬКА ПРОГРАМА В ЕКСПЕРИМЕНТІ. АНАЛІЗ ТА ПРЕЗЕНТАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЕКСПЕРИМЕНТІВ

1. Творче завдання:

Підготувати результати індивідуального дослідження для презентації.

2. Виконати контрольні завдання

- Написати приклад висновку про підтвердження або заперечення гіпотези.

- Описати причини додаткових досліджень.

Підготуватися до Експрес-опитування (тема 9) на платформі QUIZZZ

ТЕМА 10

ЕТИКА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Творче завдання (есе):

- Ознайомтесь з етичним кодексом психолога та визначить етичні принципи проведення дослідження на людині

- 2. Дружинін В.М. (2000) виділяє чотири варіанти науково-практичних завдань (ситуацій). Розкрийте сутність кожного з них та наведіть приклади застосування в психологічній практиці.

2. Темі доповідей і рефератів:

- Значимість публікації результатів експериментів для розвитку психології.

- Наукове шахрайство: плагіат, фальсифікація даних.

- Етичні принципи досліджень за участю людей.

- Типи досліджуваних, мотивація участі в експерименті. Методи контролю впливу особистості випробуваного на експеримент

Теми для презентацій-доповідей «Історія становлення і розвитку експериментальної психології»

1. Історія дослідження експериментальної психології.
2. Розвиток експериментальної психології за кордоном.
3. Френологія, її вплив на становлення експериментальної психології.
4. В. Вундт і перша експериментальна психологічна лабораторія.
5. Внесок Г. Еббінгауза в розвиток експериментальної психології.
6. Внесок Г. Гельмгольца в розвиток експериментальної психології.
7. Внесок психофізики і психометрії в становлення експериментальної психології (Е. Вебер, Г.Т. Фехнер, Ф. Дондерс).
8. Біхевіоризм і експериментальна психологія (Б. Скіннер, Дж. Уотсон і ін.).
9. Вплив гештальтпсихології на розвиток експериментальної психології (Е. Рубін, М. Вертгеймер та ін.).
10. Психоаналіз і його вплив на експериментальну психологію (З. Фрейд, А. Адлер та ін.).
11. Когнітивісти (Ж. Піаже, Дж. Бруннер і ін.) і експериментальна психологія.
12. Внесок Г.І. Челпанова в розвиток експериментальної психології.
13. Основоположники експериментальної психології.
14. Становлення експериментальної психології в Україні.
15. Асоціативний експеримент - історія виникнення та розвитку.
16. Українська психологічна школа, відкриття експериментальних психологічних лабораторій у Харківському, Львівському, Новоросійському університетах.
17. Використання експериментального методу дослідження психіки в роботах Г. Костюка, С. Максименка.
18. Експериментальні дослідження пізнавальної сфери
19. Експериментальні дослідження емоційно-вольової сфери і поведінкових реакцій (А. Бандура, Д. Лі і Е. Аронсон)

20. Експериментальні дослідження особистості (Л. Фестенгер і Дж. Карлсміт; Дж. Дарлі і С. Бетсон).
22. Експериментальне розв'язання питання про роль спадковості і середовища у формуванні людини (Т. Бошарт; В. Денис; Д. Спелт.).
23. Експериментальне вивчення міжгрупових відносин (Серія експериментів М. Шерифа; В. Агеєв)
24. Експерименти з вивчення впливу групи на особистість (Соломон Аш)
25. Експерименти з вивчення феноменів особистісного впливу і міжособистісної взаємодії (С. Мілграм і Дж. Сабіне)
26. Експериментальні дослідження технологічного вибору консультанта і вивчення проблем ефективності консультативного впливу («Вибір психотерапевта» Дж. Поль)
27. Експерименти Соломона Аша вивчення конформізму.
28. Стенфордський тюремний експеримент Филипа Зімбардо.
29. Специфіка психогенетичних методів, проведення досліджень в психогінетиці.

Питання до іспиту

з дисципліни «Експериментальна психологія»

1. Наука як форма і спосіб пізнання, її відмінні риси та відмінності від псевдонауки.
2. Предмет, завдання, принципи і проблеми експериментальної психології
3. Фундаментальні ідеї природничонаукової традиції в психології. Номотетичний підхід.
4. Фундаментальні ідеї культурно-історичної традиції в психології. Ідеографічний підхід та ідеї В. Дільтея і Е. Гуссерля.
5. Роль фізіології в становленні експериментального методу в психології. Дослідження Е.Вебера і Г.Фехнера.
6. Розвиток експериментальної психології: внесок В. Вундта і Г. Еббінгауза.
7. Розвиток експериментальної психології: внесок Ф. Гальтона і Д. Кеттела
8. Українська психологічна школа. Відкриття експериментальних психологічних лабораторій у Харківському, Львівському, Новоросійському університетах.
9. Використання експериментального методу дослідження психіки в роботах Г. Костюка, С. Максименка.
10. Історія становлення експериментальної психології в Україні та світі.
11. Становлення експериментальної психології (І.М.Сеченов, Г.І.Челпанов та ін.).
12. Основні принципи на яких ґрунтується методологія експериментальної психології
13. Поняття про методологію, метод, методику

14. Місце експерименту в дослідженні психічної реальності. Сутність експериментального дослідження психіки.
15. Принципи експериментального дослідження психіки. Загальна характеристика емпіричних методів дослідження психіки.
16. Бездоганний експеримент. Основні ознаки. Відношення до реального експерименту.
17. Теорія та її види. Наукова проблема. Постановка наукової проблеми.
18. Комунікативні артефакти в експериментальному дослідженні психіки.
19. Засоби запобігання комунікативних артефактів в експериментальному дослідженні психіки.
20. Експериментатор: його особистість та діяльність в експерименті
21. Методи контролю впливу експериментатора в дослідженні.
22. Досліджуваний: його діяльність в експерименті, особистість досліджуваного та ситуація експерименту
23. Артефакти в експериментальному дослідженні.
24. Експериментальне спілкування. Етичні принципи проведення експериментального дослідження в психології.
25. Загальна характеристика етапів експериментального дослідження психіки.
26. Соціально-психологічні ефекти, що спричинюють появу артефактів у дослідженні.
27. Основні проблеми експериментального методу в психології.
28. Особливості експерименту у віковій, педагогічній, соціальній психології та інших галузях психологічної науки.
29. Експериментальні дослідження емоційно-вольової сфери і поведінкових реакцій (А. Бандура, Д. Лі і Е. Аронсон)
30. Система гіпотез в експериментальному дослідженні. Джерела гіпотез.

31. Гіпотеза в структурі психологічного дослідження. Види гіпотез у психологічному дослідженні.

32. Типи експериментальних гіпотез. Їх значення у наукових дослідженнях

33. Принцип фальсифікованості та верифікованості наукової гіпотези.

34. Психологічні проблеми як джерело експериментальних гіпотез. Ознаки наявності проблеми.

35. Експериментальна гіпотеза та її особливості.

36. Вимоги до формулювання гіпотез. Основні ознаки правильної гіпотези.

37. Експериментальна гіпотеза та її особливості. Види експериментальних гіпотез.

38. Контргіпотеза і треті конкуруюча гіпотеза в психологічному експерименті.

39. Статистичні гіпотези. Помилки 1-го і 2-го роду при перевірці статистичних гіпотез, асиметрія висновків на основі експериментальних результатів.

40. Нуль-гіпотеза і значущі результати дослідження. Умови відхилення нуль-гіпотези.

41. Поняття валідності психологічного експерименту, види валідності.

42. Критерії надійності і валідності психологічного експерименту.

43. Зовнішня валідність і внутрішня валідність.

44. Поняття змінної в психологічному дослідженні. Види змінних.

45. Психологічні шкали (за С. Стівенсом). Умови застосування шкал.

46. Умови досягнення надійності і валідності психологічного експерименту.

47. Види незалежних змінних та їх характеристики.

48. Залежні змінні та їх характеристики.

49. Проміжні змінні та їх особливості.

50. Змінні, що контролюються. Джерела артефактів у маніпулюванні змінними.

51. Правила та стратегії формування експериментальної вибірки

52. Характеристика експериментальних змінних у дослідженні

53. Способи контролю експериментальних змінних

54. Характеристика видів зв'язку між змінними у дослідженні

55. Джерела порушення валідності. Основні фактори, що знижують валідність експерименту

56. Міри центральної тенденції і мінливості як характеристики розподілу результатів виміру змінних.

57. Експериментальний контроль змінних у психологічному дослідженні, джерела артефактів та методи їх уникнення

58. Шляхи забезпечення валідності квазіекспериментального дослідження психіки.

59. Стратегії відбору досліджуваних в експериментальну вибірку. Генеральна сукупність і експериментальна вибірка.

60. Характеристика експериментальної вибірки: конструювання експериментальних груп

61. Репрезентативність експериментальної вибірки. Правила формування вибірки досліджуваних.

62. Проблеми використання природних груп у психологічному експерименті.

63. Фактори досягнення внутрішньої валідності (надійності) експерименту в психології.

64. Фактори досягнення зовнішньої валідності експериментального дослідження психіки.

65. Характеристика етапів психологічного експерименту. Планування експерименту.

66. Види експериментальних планів. Поняття про планування психологічного експерименту.

67. План як експериментальна схема варіювання умов незалежної змінної. Простий план і його різновиди
68. Доекспериментальні та квазіекспериментальні плани.
69. Особливості експериментальних планів для одного досліджуваного.
70. Експериментальні плани для одного досліджуваного і декількох груп
71. Інтраіндивідуальна та міжгрупова схема проведення експерименту.
72. Особливості мисленевого експерименту. Бездоганний експеримент та його види.
73. Фактори що порушують зовнішню валідність експерименту.
74. Характеристика внутрішньої валідності експерименту. Фактори, що погрожують внутрішній валідності експерименту, способи їхнього контролю.
75. Характеристика зовнішньої валідності експерименту. Фактори, що погрожують зовнішній валідності, способи їхнього контролю
76. Планування кореляційного дослідження. Типи кореляційного дослідження
77. Вибір методів отримання даних. Проблема об'єктивності і надійності експериментальних даних.
78. Обробка і узагальнення результатів експериментального дослідження.
79. Якісна і кількісна обробка результатів експериментування.
80. Проблема інтерпретації результатів експериментального дослідження психіки.
81. Методи статистичного аналізу даних експериментального дослідження.
82. Простий план і його різновиди. План з попереднім і підсумковим тестуванням та умови його використання.
83. Факторні плани і їх характеристика. Планування за латинським і греко-латинським квадратом.

84. Квазіекспериментальні плани. Особливості квазі експериментального дослідження психіки.

85. Формуючий експеримент як квазіекспериментальне дослідження психіки.

86. Характеристика та особливості експерименту «ex-post-facto».

87. Методи і форми представлення результатів психологічного експерименту.

88. Мова та стиль наукової роботи. Академічний етикет.

Література

1. Галян О. І., Галян І. М. Експериментальна психологія. Навчальний посібник. Київ, «Академвидав». 2012. 402 с.
2. Горбунова В.В. Експериментальна психологія в схемах і таблицях: Навчальний посібник. К.: «ВД «Професіонал», 2007. 208 с.
3. Готтсданкер Р. Основы психологического эксперимента. М., 2005. С. 204.
4. Гусев А.Н. Дисперсионный анализ в экспериментальной психологии: Учебно-методический коллектор «Психология», 2000.
5. Дружинин В.Н. Экспериментальная психология. М.: ИНФРА-М, 1997. 256 с.
6. Копець Л. Класичні експерименти в психології: навч. посібник. К.: "Києво-Могилянська академія", 2010. 283 с.
7. Корнилова Т.В. Введение в психологический эксперимент. М.: Изд-во МГУ, ЧеРо, 1997. 256 с.
8. Корнилова Т.В. Методы исследования в психологии: квазиэксперимент. М.: Форум, ИНФРА-М, 1998.
9. Кэмпбелл Дж. Модели экспериментов в социальной психологии и прикладных исследованиях. С. 32–33.
10. Любякин А. А. Планирование психологического исследования. Учебно-методическое пособие. Екатеринбург. Издательство Уральского университета. 2014. 52 с.
11. Максименко С. Д., Носенко Е. Л. Експериментальна психологія. Підручник. К.: Центр учбової літератури, 2008. 360 с.
12. Мартин Д. Психологические эксперименты. СПб.: ЕВРОЗНАК, 2002. 480 с.
13. Милграм С. Эксперимент в социальной психологии. СПб.: Питер, 2000.
14. Никандров В. В. Наблюдение и эксперимент в психологии. СПб.: Речь, 2002.

15. Пучкова Г. В. Теоретические основы психологического исследования: учеб. пособие. Тольятти:Изд-во ТГУ, 2013. 184 с.
16. Руденко А. М. Экспериментальная психология в схемах и таблицах: учебное пособие. Ростов н/Д: Феникс, 2015. 285 с.
17. Сидоренко Е.В. Методы математической обработки в психологии. СПб.: Речь, 2002. 350 с.
18. Солсо Р.Л., Маклин М.К. Экспериментальная психология. СПб. ЕВРОЗНАК, 2003. 272 с.
19. Хок Р. Р. 40 исследований, которые потрясли психологию. Секреты выдающихся экспериментов. СПб.: прайм-ЕВРОЗНАК, 2003. ("Психология-Best").
20. Худяков А. И. Экспериментальная психология в схемах и комментариях. СПб.: Питер, 2008. 320 с.: ил. (Серия «Учебное пособие»).
21. Шейко В.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник. К.:Знання-Прес, 2002. 295 с.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Методика дослідження сили нервової системи людини за допомогою теппінг-тесту (Є.П. Ільїн)

Систематизація типів вищої нервової діяльності заснована на оцінці трьох основних особливостей процесів збудження і гальмування: сили, рівноваженості і рухливості, які виступають як результат успадкованих і набутих індивідуальних якостей нервової системи. Комбінація параметрів центрального збудження і гальмування утворює чотири типи вищої нервової діяльності: живий (сильний, урівноважений, рухливий), спокійний (сильний, урівноважений, інертний), нестримний (сильний, нерівноважений, рухливий) і слабкий (слабкий, нерівноважений, інертний). Наявністю у людини другої сигнальної системи обумовлено поділ особливостей ВНД ще на два типи: художній (в поведінці переважають стимули I сигнальної системи) і розумовий (переважають стимули II сигнальної системи). Будь-який вище тип ВНД - крайнє значення в типології; зазвичай говорять про схильність або ступеня вираженості одного із зазначених типів ВНД.

Теппінг-тест (від Анг легкий удар, стукіт) являє собою максимальне число (стукотів), яке людина може зробити рукою (правою чи лівою) в хвилину. При підрахунку максимального числа ударів в секунду ми отримаємо величину, що характеризує лабільність, близьку за змістом до максимального режиму роботи. Зазвичай в ході тривалої роботи на початку відбувається збільшення максимального режиму (явище вработиванія), а потім його зниження, що характеризує відповідну зміну фізіологічної лабільності рухової системи людини.

Мета роботи: визначити величину функціональної рухливості (фізіологічній лабільності) рухової системи провідної руки і її зміна в процесі безперервної рухової активності.

Матеріали та обладнання: міліметровий папір або зошит в клітку, кулькова ручка або олівець, секундомір.

Хід роботи:

1. Приготувати дві таблиці - сітки (для правої або лівої рук) за зразком, зазначеним на малюнку 1. Для цього найпростіше використовувати два зошитових листа в клітку. Розмір кожної таблиці 20x30 клітин, а розмір кожного з 6 квадратів - 10x10 клітин.

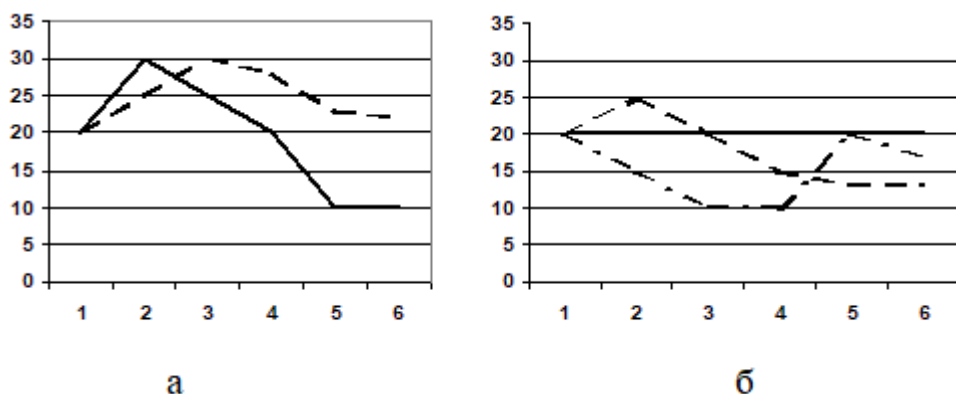
2. Протягом 5 секунд за допомогою кулькової ручки або олівця нанести правою рукою максимальну кількість точок в квадраті 1. Підрахувати їх число (зазвичай воно 35-55) Розділивши це число на 5, отримаємо величину фізіологічної лабільності правої руки в початковому стані (від 7 до 11 точок в секунду)

3. Нанести в кожен з решти квадратів в порядку їх номерів протягом 5 секунд максимальну кількість точок. Перехід від одного квадрата до іншого здійснюється за командою експериментатора «Перехід».

4. Підрахувати кількість точок в кожному квадраті. Розділивши кожне отримане число на 5, отримаємо дані про динаміку зміна фізіологічної лабільності провідною руки в ході щодо тривалої роботи в максимальному режимі

6. Визначити силу нервової системи, використовуючи якісні характеристики фізіологічної лабільності. Для цього побудуйте графік, де по осі абсцис відкладіть час п'ятисекундним інтервалом, а по осі ординат - кількість ударів в секунду.

Можливі типи кривих представлені на рис. Є. П. Ільїн (1981) пропонує наступні критерії для інтерпретації:

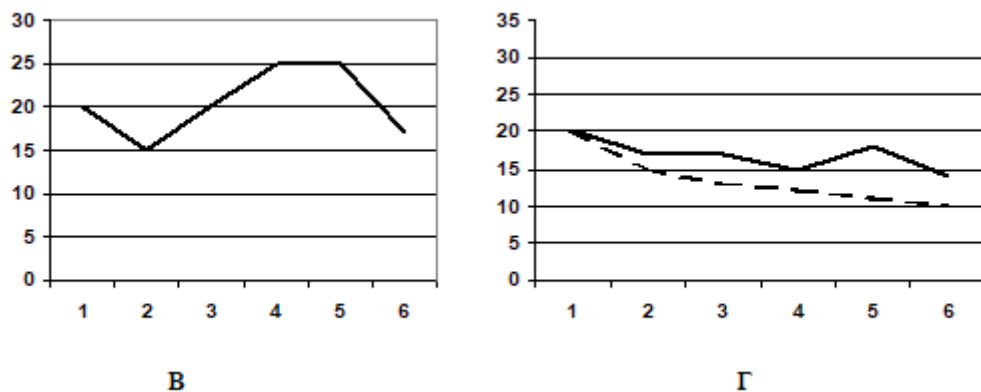

Рис. 1. Графіки: а - опуклого типу, б - рівного типу; в - проміжного і ввігнутого типів; г - спадного типу. Горизонтальна лінія - лінія, що відзначає рівень початкового темпу роботи в перші 5 сек.

У лівому верхньому кутку - порядковий номер кожного квадрата. Для зручності підрахунку точок рекомендується з'єднувати їх однією лінією як показано в 1 квадраті

Опуклий тип. Максимальний темп наростає в перші 10-15 с роботи, про що, до речі, випробовувані і не підозрюють; в наступні секунди темп може знизитися нижче вихідного рівня, рідко - зберегтися на рівні вище початкового. Цей тип кривої свідчить про вираженому ефекті сумації збудження в нервових центрах, що притаманне сильної нервової системи.

Рівний тип. Максимальний темп з коливаннями ± 2 руху щодо вихідного рівня утримується протягом усього відрізка часу (30 с). Цей варіант свідчить про наявність у випробуваного середньої сили нервової системи.

Спадаючий тип. Максимальний темп знижується вже з другого 5-секундного відрізка і залишається нижче вихідного протягом всього часу роботи. Цей тип свідчить про слабкість нервової системи.

Увігнутий тип. Первісне зниження темпу змінюється нетривалим зростанням темпу в кінці роботи (так званий «кінцевий порив»). Суб'єктів з таким типом кривої теж слід відносити до групи зі слабкою нервової системи.

7. Проведіть кількісну оцінку сили нервової системи, визначивши коефіцієнт сили нервової системи (КСНС)

$$КСНС = \frac{(X2 - X1) + (X3 - X1) + (X4 - X1) + (X5 - X1) + (X6 - X1)}{X1} \times 100\%$$

де: КСНС - коефіцієнт сили нервової системи, X1-кількість «стукотів» в першому п'ятисекундному відрізьку, X2 – кількість «стукотів» у другому п'ятисекундному відрізьку X3 – кількість «стукотів» в третьому п'ятисекундному відрізьку і т.д.

Додаток 2

Фізична привабливість і термін покарання

Студентам коледжу роздали опис злочину і попросили визначити термін тюремного ув'язнення для жінки, що його здійснила. Використовувалися дві незалежні керовані міжсуб'єктні змінні. Перша – вид злочину: пограбування, при якому «Барбара» забралася в сусідську квартиру і вкрала 2200 доларів, або шахрайство, при якому «Барбара» «увійшла в довіру до холостяка середніх років і переконала його вкласти 2200 доларів в неіснуючу фірму». Другою змінною була фізична привабливість «Барбари». Одні учасники бачили фотографію дуже привабливої «Барбари», інші - непривабливої (для фотографій позувала одна і та жінка), а контрольна група взагалі не бачила фотографій. Був отриманий цікавий результат: якщо злочином було пограбуванням, то привабливість грала на руку підсудній: приваблива «Барбара» в середньому отримала більш легке покарання (2,8 роки), ніж неприваблива (5,2 роки) або контрольна (5,1 роки). Але результат був абсолютно протилежним, якщо злочин було шахрайством. Очевидно, думаючи, що «Барбара» використовувала свою привабливість для вчинення злочину, учасники винесли привабливій «Барбарі» більш суворе покарання (5,5 року), ніж непривабливій (4,4) і контрольній (4).

Додаток 3

АСОЦІАТИВНИЙ МЕХАНІЗМИ МИСЛЕННЯ

Вступ. Асоціація - закономірний зв'язок двох або більше психічних процесів (психічних елементів), що виникла в результаті досвіду і обумовлює при актуалізації одного елемента зв'язку прояв іншого. Асоціації за типом їх утворення поділяються:

- на асоціації за подібністю (червоне - пурпурне);
- асоціації за контрастом (велике - маленьке - асоціації по суміжності в просторі або в часі (запах приправи до їжі викликає апетит);
- причинно-наслідкові асоціації (сильний вітер - озноб).

Асоціативний експеримент - тест, який використовується в психології для вивчення організації психіки з особливим акцентом на когнітивні зв'язку, що лежать в основі сприйняття сенсу, пам'яті, мови, міркування і мотивації. У тесті «вільних асоціацій» випробуваний отримує інструкцію привести перше слово, яке приходить на розум у відповідь на пред'явлене слово, поняття або стимул. При «контрольованій асоціації» може бути поставлена задача дати відповідь в певному зв'язку зі стимулом, наприклад, привести антоніми до пропонованих словами. Один з показників, одержуваних за допомогою тесту, - час реакції при кожній відповіді (латентний період).

Мета: вивчити вплив умов асоціювання (вільне або контрольоване) на час латентного періоду.

Хід роботи: група розбивається на пари, де кожен повинен виконати одну з ролей: експериментатор і випробуваний. У кожній серії учасники експерименту міняються ролями. Кожній групі необхідно мати годинник з секундоміром. Експеримент проводиться в дві серії.

Перша серія

Інструкція випробуваному: «Зараз Вам потрібно буде записати слово, яке приходить Вам на розум у відповідь на слово, яке я назву. Слово має бути

іменником, загальним. Нижче запишіть слово, яке приходить Вам на розум у відповідь на попереднє слово, записане Вами і т.д. У Вас повинен вийти ряд з 20 слів, асоціативно пов'язаних між собою ». Експериментатор фіксує час латентного періоду (час між записами). Учасники експерименту міняються ролями.

Друга серія

Слова, записані випробуванним в першій серії, передаються експериментатору.

Інструкція випробуваному: «Зараз Вам будуть представлені слова по одному, у відповідь Ви повинні записати будь-яке прийшло на розум слово. При цьому Ви повинні використовувати певний тип асоціативної зв'язку - за контрастом».

Експериментатор називає слова зі списку випробуваного і фіксує час латентного періоду (час між записами).

Обробка результатів

Підрахувати середній час латентного періоду для кожної з серій (по 20 пробам). Групові результати уявити в табл. 1.

Таблиця 1

№ досліджуваного	Латентний час	
	Серія 1	Серія 2
1		
2		

Завдання

1. Виділіть НЗ і ЗЗ.
2. Проведіть дослідження в навчальній групі.
3. Обробіть отримані результати за допомогою статистичного критерію Т-Вілкоксона.
4. Зробіть висновок про спростування / неопроверженні гіпотези.

5. Проведіть аналіз отриманих результатів з точки зору закономірностей асоціативного мислення.

6. Охарактеризуйте достоїнства і недоліки експериментального плану.

Додаток 4

РОЛЬ ЗВОТНОГО ЗВ'ЯЗКУ В СПІЛЬНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Вступ. Спільна діяльність - взаємодія між людьми, метою якого є ефективне виконання поставленого завдання. Ці завдання можуть бути:

- поставлені самими учасниками взаємодії;
- можуть задаватися більш широким контекстом - виробничим, політичним, культурним і т. Д.

Структура спільної діяльності включає ряд обов'язкових елементів. До них відносяться:

- 1) єдина мета;
- 2) спільність мотивів, що спонукає індивідів до спільної діяльності;
- 3) взаємопов'язаність учасників;
- 4) наявність єдиного простору і часу виконання індивідуальних дій;
- 5) поділ єдиного процесу діяльності на окремі функції і їх розподіл між учасниками;
- 6) координація індивідуальних дій, необхідність управління ними.

Важливу роль в координації дій учасників взаємодії грає зворотний зв'язок.

Зворотній зв'язок - це вербальні і невербальні повідомлення, які людина навмисно або ненавмисно посилає у відповідь на повідомлення іншого.

Мета: виявлення впливу наявності зворотного зв'язку на ефективність спільної діяльності.

Хід роботи: експеримент проводиться в двох навчальних групах: одна з них стає експериментальною, друга - контрольною (групи нееквівалентний). Студенти в кожній з груп розбиваються на пари. У парі вибирається експериментатор і випробуваний. Експериментатор і випробуваний сідають спиною один до одного. Перед випробуваним - аркуш паперу в клітинку і олівець. Перед експериментатором - матеріал із завданням.

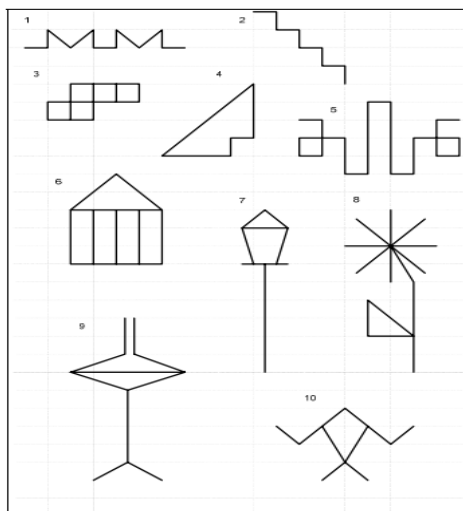
Інструкція:

У кожного з вас є аркуш паперу, розділений на клітини. Ви не повинні бачити лист вашого партнера. У експериментатора на аркуші зображені малюнки. Він повинен словами, нічого не показуючи і не малюючи в повітрі, не називаючи предметів (наприклад, сонце, квадрат і т.д.) послідовно розповісти випробуваному, як йому намалювати у себе на аркуші такий же малюнок.

Для експериментальної групи: Експериментатор і випробуваний не можуть задавати один одному ніякі питання. Випробуваний не може ні уточнювати вказівки експериментатора, ні будь-яким способом давати знати, що він зрозумів або не зрозумів завдання, і що він закінчив або не закінчив виконувати те, що йому сказав експериментатор.

Для контрольної групи: Випробуваний може задавати експериментатору будь зустрічні питання.

Обладнання: малюнки (дод. А.1), папір, олівець.

Результати: поррахувати кількість абсолютно правильно зображених фігур у випробовуваних в експериментальній і контрольній групах. Дані представити в таблиці.

Завдання:

1. Виділіть НЗ і ЗЗ.
2. Проведіть дослідження в навчальній групі.
3. Обробіть отримані результати за допомогою статистичного критерію U-Манна-Уїтні.
4. Зробіть висновок про спростування / неопровержені гіпотези.
5. Проведіть аналіз отриманих результатів з точки зору структури спільної діяльності.
6. Охарактеризуйте переваги і недоліки експериментального плану.

Додаток 5

ФІЗИЧНА АКТИВНІСТЬ ЯК СПОСІБ ПІДВИЩЕННЯ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ

Вступ. Працездатність - характеристика готівки або потенційних можливостей індивіда виконувати діяльність на заданому рівні ефективності протягом певного часу.

Зниження працездатності, або стомлення, позначається на кількості і якості продукції, виробленої за певні відрізки часу, або ж при виконанні спеціального завдання в експерименті.

Працездатність залежить:

- від індивідуальних психофізіологічних ресурсів,
- ступеня їх тренуваності або виснаженості,
- зовнішніх умов діяльності.

До умов, що підвищує працездатність, відносяться:

- зміна праці і відпочинку,
- чергування періодів з різною інтенсивністю навантаження,

- зміна характеру діяльності - розумового і фізичного навантаження.

Мета: виявлення впливу фізичної активності на працездатність.

Хід роботи: експеримент проводиться в двох навчальних групах: одна з них стає експериментальною, друга - контрольною (групи нееквівалентний). В якості попереднього тестування студентам обох груп пропонується тест «Коректурна проба». Після закінчення попереднього тестування студентам експериментальної групи пропонується виконати фізичні вправи (наприклад, 10 разів присісти). Після цього проводиться підсумкове тестування за методикою «Коректурна проба» в обох групах.

Обладнання: олівці, бланки методики «Коректурна проба».

Методика «Коректурна проба»

Мета методики: дослідження ступеня концентрації і стійкості уваги.

Обстеження проводиться за допомогою спеціальних бланків з рядами розташованих у випадковому порядку букв. Досліджуваний переглядає бланк ряд за рядом і викреслює певні зазначені в інструкції літери.

Інструкція: «На бланку з буквами викресліть, переглядаючи ряд за рядом, всі букви Е. Час роботи 5 хвилин».

Результати: поррахувати показник концентрації уваги у випробовуваних в експериментальної і контрольної групи в попередньому і підсумковому тестуванні. Дані представити в таблиці.

Концентрація уваги оцінюється за формулою

$$K = \frac{C^2}{n},$$

де С - число рядків таблиці, переглянутих випробуваним за відведений час;
n - кількість помилок (пропусків або помилкових закреслень зайвих знаків).

с х а в с х е в и х н а и с х н в х в к с н а и с е х в х е н а и с н
в н х и в с н а в с а в с н а е к е а х в к е с в с н а и с а и с н а
н х и с х в х е к в х и в х е и с н е и н а и е н к х к и к х е к в к
х а к с х н с к а и с е к в х н а и с н х е к х и с н а к с к в х к в
и с н а и к а е х к и с н а и к х е х е и с н а х к е к х в и с н а и
с н а и с в н к х в а и с н а х е к е х с н а к с в е е в а и с н а
к х к е к н в и с н к х в е х с н а и с к е с и к н а е с н к х к в и
к а х в е и в н а х и е н а и к в и е а к е и в а к с в е и к с н а в
н к е с н к с в х и е с в х к н в в с к в е в к н и е с а в и е х е в
х е и в к а и с н а с н а и с х а к в н н а к с х а и е н а с н а и с
е в х к х с н е и с н а и с н к в к х в е к е в к в н а и с н а и с н
а в а н а х к а с е с н а i s e s x k v a i s n a s a v k x s n e i s
в и к в е н а и е н е к х а в и х н в и х к х е х н в и s n v s e a x
н к е х в и з н а e i s n v i a e v a e n x v x v i s n a e i e k a i
к е i s n e s a e i x v k e v e i s n a e a i s n k v e x i k x n k e
е а к а е к х е в с к х е к х н а i s n k v e v e s n a i s e k x e k
и s n e i s n v i e x k v х e i v n a k i s x a i e v k e v k i e х e
в х в к s i s n a i a i e n a k s x k i v x n i k m s n a i v e s n a
с n a i k v e x k v k e s v k s n х i a s n a k s x k x v х e a e s k
и s n a i e x k e x k e i x n v х a k e i s n a i k x v s x n v i e x
е n a i s a k v s n х a e s х a i s n a e n k i s x k e x v x v s k n
е k х e k n a i v k v k х e х i s n a i x k a х e n a i e n i k v k e
е х v k v i e х a i e х e k v s n e i e s v n e v i s n a e a x n х k
и s n a i e i n e v i s n a i v e v x s i s v a i e v х e i x s k e i
е v х v a e s n a s n k i s х e a e x k v e х e a i s n a s v a i s x
х v e k x s n k i s e k a e k s n a i i e x s e x s n a i s n v e k x
а v e n a х i a k х v e i v e a i k v a v i х n a х k s v х e х i v x
н s i e a x s n a n a e s n v k s n х a e v i k a i k n k n a v s n s
s i a e s v k х e k s n a k s x v х k v s n х k s v e x k a s n a i s
n a i s n х a v k e v х k i e i s n a i n х a s n e x k s х e v k х e
х e v х e n v i х n k v х e k n a i s n х a i v e n a i x n х k v х e
k i s n k e k n s v i a s v a e x s х v a i s n a e k х e k a i v n a
a e n k a i s х a i s n х i s v k v s e k х v e k i s n a i s n a i s
и s k a i k v k n v х s k v n a i e n i s n a i х a v k n v e х v a
e v х e v n a i s k a i a n a k х k v k e v e k v n х i s k a i s n v

Завдання:

1. Виділіть НП і ЗП.
 2. Проведіть дослідження в навчальній групі.
 3. Обробіть отримані результати за допомогою статистичних критеріїв U-Манна-Уїтні і Т-Вілкоксона.
 4. Зробіть висновок про спростування / неопроверженні гіпотези.
 5. Проведіть аналіз отриманих результатів з точки зору психології.
- Охарактеризуйте достоїнства і недоліки експериментального плану.

Додаток 6

КОЛЕКТИВНЕ РІШЕННЯ МОРАЛЬНИХ ДИЛЕМ ЯК ФОРМА ВПЛИВУ НА МОРАЛЬНЕ СВІДОМІСТЬ

Вступ. Мораль - сукупність принципів і норм поведінки людей по відношенню один до одного і суспільству.

У психології морального розвитку особистості традиційно виділяють моральну свідомість і моральна чинність.

Моральна свідомість особистості є зміст і ієрархія її цінностей.

Об'єктом оцінки моральної свідомості можуть бути факти суспільного життя, принципи справедливості - розподілу добра і зла, прав і обов'язків, покарань і заохочень.

Дія морально-етичного оцінювання передбачає здійснення наступних приватних видів моральних дій:

1. Виділення морального змісту дії.
2. Визначення змісту моральної норми на основі виділення істотних ознак (норма взаємодопомоги, справедливого розподілу, чесності).
3. Ідентифікація вчинку як морального / аморального на основі співвіднесення дії з моральним еталоном.
4. Рішення моральної дилеми.

Найбільш якісними методами впливу на моральний розвиток особистості є моральну поведінку авторитетної особи і бесіда.

Мета: вивчення впливу колективного рішення моральних дилем на моральну свідомість.

Хід роботи: група студентів методом рандомізації розділяється на 2 підвибірки: експериментальну і контрольну.

Контрольна група проходить попереднє тестування за методикою, яка визначає урівень моральної свідомості, А.А. Хвостова. Потім дві групи беруть участь в бесіді, заснованої на обговоренні моральних дилем Л. Колберга. Після закінчення бесіди експериментальна група проходить підсумкове тестування за методикою А.А. Хвостова.

Обладнання:

1. Методика визначення рівня моральної свідомості А.А. Хвостова.
2. Дилеми Л. Колберга.

Методика визначення характеристик моральної свідомості

А.А. Хвостова

(Хвостов А.А. Онтогенез морального сознания: от подростков до студенческой молодежи. Развитие личности. 2000. №3-4. С. 75-100)

Просимо вас відповісти на питання. Що саме (які форми поведінки і вчинки) ви вважаєте для себе неприпустимим? Які дії, навпаки, ви вважаєте важливими і обов'язковими? Ми просимо вас оцінити кожен вчинок за п'ятибальною шкалою, обвівши кружком на бланку відповідну цифру: **1 - це абсолютно неприпустимо; 2 - іноді допустимо; 3 - це не має значення; 4 - це досить важливо; 5-це дуже важливо.**

1. Приховати на суді відомості, що кидають тінь підозр на невинну людину.
2. Приховати від безнадійно хворого лікарський діагноз.
3. Негативно висловлюватися про людину в його відсутність, якщо він того заслуговує.
4. Чи вигідно купити річ сумнівного походження (ймовірно, крадену).
5. розголосив службову інформацію, якщо фірма завдає шкоди екології.
6. Допомогати бідним родичам, які не відрізняються працьовитістю.
7. Розкрити могилу людини для наукових цілей.
8. Перекласти при нагоді провину на людину, яку важко зловити «за руку».
9. Виступати за відстріл бродячих тварин (собак, кішок і т.д.), якщо їх багато розвелось.
10. Записувати розмову без повідомлення та згоди співрозмовника.

11. Заявити вигідне фірмі думку, яке суперечить точці зору професіонала.
12. Виселити бомжів з порожніх приміщень.
13. Приховати небезпеку завдання, якщо воно вкрай важливе для життя інших.
14. Працювати, якщо немає потреби заробляти гроші.
15. Здійснити самогубство через невиліковну хворобу, небезпечну для оточуючих.
16. Присвоїти знайдені речі або гроші, які можна повернути хазяїну.
17. Проводити небезпечні медичні експерименти на людях з їх згоди.
18. Скаржитися вищестоящому керівнику на свого безпосереднього шефа.
19. Нетверезим керувати автомобілем, якщо терміново потрібно доставити хворого.
20. Працювати на улюбленій низькооплачуваною роботі, якщо сім'я в скрутному становищі.
21. Застосовувати катування до терористові, щоб дізнатися про місце закладеної бомби.
22. Сперечатися на гроші, будучи заздалегідь впевненим у своєму виграші.
23. В умовах безробіття наймати «дешевих» зарубіжних робітників.
24. Виступати за примусові аборти у хворих на СНІД, у психічно хворих.
25. Доповісти про хвороби співробітника, якщо вона суперечить вимогам профпридатності.
26. Опублікувати приватну переписку, якщо це допоможе відновити справедливість.
27. симуляції отримати лікарняний листок, щоб поїхати на весілля друга (подруги).

28. Відкрити стіл за відсутності співробітника, якщо того вимагає ситуація.
29. Фліртувати з дружиною (чоловіком) близького друга (подруги).
30. Звільнити багатодітного людини, щоб на його місце взяти бодем компетентного.
31. Займатися полюванням заради розваги.
32. Рекламувати товар в аморальною ТВ передачі, якщо це збільшить попит.
33. Піти на компроміс з бандитом (навіть відпустити), якщо це врятує життя невинних.
34. У присутності колег робити уїдливі зауваження людині, якщо він їх заслуговує.
35. Вкрасти ліки для вмираючого.
36. Давати хабара, щоб просто прискорити справу.
37. Пройти повз забіяк дітей.
38. Відмовити в допомоги, якщо людина повинна впоратися з рабо тієї самостійно.
39. Підказати колезі на кваліфікаційному іспиті (на права, диплом тощо).
40. Жити з чоловіком (дружиною) з жалості.
41. Працювати в компанії, що виробляє тютюн, якщо ви категорично проти куріння.
42. Проти бажання знаменитого померлого опублікувати його листування і щоденники.
43. Прощати жорстокі образи, не мстити за завдані збитки.
44. Покарати людини суворіше, ніж належить правилами, в разі серйозних наслідків.
45. Занизити учневі оцінку за погану поведінку.

Результати:

Результатом експерименту є суми балів за методикою А.А. Хвостова досліджуваних експериментальної та контрольної груп.

Завдання:

1. Виділіть НЗ і ЗЗ.
2. Проведіть дослідження в навчальній групі.
3. Обробіть отримані результати за допомогою статистичного критерію U-Манна-Уїтні.
4. Зробіть висновок про спростування / неопроверженні гіпотези.
6. Проведіть аналіз отриманих результатів з точки теорії розвитку моральної свідомості.
7. Охарактеризуйте переваги і недоліки експериментального плану.

ДИЛЕМИ КОЛБЕРГА

Дилема III. В Європі жінка вмирала від особливої форми раку. Було тільки одні ліки, яке, на думку лікарів, могло б її врятувати. Це була форма радію, недавно відкрита фармацевтом в цьому ж місті. Виготовлення ліки варто було дорого. Але фармацевт призначив ціну в 10 разів більше. Він заплатив 400 доларів за радій, а призначив ціну 4 000 доларів за невелику дозу радію. Чоловік хворий жінки, Хайнц, пішов до всіх своїх знайомих, щоб позичити грошей і використовував всі легальні засоби, але зміг зібрати лише близько 2 000 доларів. Він сказав фармацевту, що дружина вмирає і просив його продати дешевше або прийняти плату пізніше. Але фармацевт сказав: «Ні, я відкрив ліки і збираюся добре на ньому заробити, використавши всі реальні кошти». І Хайнц вирішив зламати аптеку і вкрасти ліки.

Чи повинен Хайнц вкрасти ліки? Чому так чи ні?

Дилема III. Хайнц заліз в аптеку. Він вкрав ліки і дав його дружині. На наступний день в газетах з'явилося повідомлення про грабежі. Офіцер поліції м-р Браун, який знав Хайнца, прочитав повідомлення. Він згадав, що бачив, як Хайнц біг від аптеки, і зрозумів, що це зробив Хайнц. Поліцейський

коливався, чи повинен він повідомити про це. Чи повинен офіцер Браун повідомити про те, що крадіжку скоїв Хайнц? Чому так чи ні?

Продовження: Офіцер Браун повідомив про Хайнце. Хайнц був арештований і постав перед судом. Були обрані присяжні. Робота присяжних - визначити винен чи ні людина в скоєнні злочину. Присяжні визнають Хайнца винним. Справа судді - винести вирок. Чи повинен суддя дати Хайнцу певне покарання або звільнити його? Чому це є найкращим?

Додаток 7

ВПЛИВ ПОРЯДКУ ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ЛЮДИНУ НА ВРАЖЕННЯ ПРО НЬОГО

Вступ. Сприймаючи навколишній світ і його соціальні боки, людина відображає цей світ в своєму мисленні. Процес пізнання супроводжують ефекти, які спотворюють уявлення про сприймаємо. Найбільш поширені ефекти, що впливають на процес пізнання, пов'язані з порядком пред'явлення інформації про об'єкт.

Ефект первинності полягає в тому, що «при інших рівних умовах вплив інформації, представленої раніше, Обачним сильніше». Передбачається, що людина надає великої ваги першому враженню, а всі наступні відомості, що суперечать йому, або ігноруються, або тлумачаться в світлі першої отриманої інформації.

Мета: вивчити вплив порядку пред'явлення інформації про людину на враження про нього.

Хід роботи: випробовувані методом рандомізації поділяються на дві групи: експериментальну і контрольну.

Інструкція: «Вашій увазі буде представлено опис людини. Воно буде зачитано тільки один раз, тому, будь ласка, будьте уважні. Про деякому людині відомо, що він знає; працьовитий; ініціативний; прискіпливий;

впертий; заздрісний. На запропонованих вам бланках розташовані 12 шкал. Опишіть, що створилося у вас враження про цю людину, обвівши відповідний бал на кожній шкалі». Для контрольної групи запис відрізняється тільки порядком пред'явлення прикметників: заздрісний; впертий; прискіпливий; ініціативний; працьовитий; знає.

Для оцінки враження про людину використовується методика «Семантичний диференціал», що дозволяє отримати інформацію про суб'єктивні уявлення випробуваного про іншу людину за трьома факторами: фактор оцінки (О), фактор сили (С), фактор активності (А). Бланк методики для випробуваного

Таблиця 1

Шкали семантичного диференціала

О	1. Привабливий	3 2 1 0 -1 -2 -3	Непривабливий
С	2. Слабкий	-3 -2 -1 0 1 2 3	Сильний
А	3. Діяльний	3 2 1 0 -1 -2 -3	Пасивний
О	4. Безвідповідальний	-3 -2 -1 0 1 2 3	Сумлінний
С	5. Рішучий	3 2 1 0 -1 -2 -3	Нерішучий
А	6. Спокійний	-3 -2 -1 0 1 2 3	Метушливий
О	7. Добрий	3 2 1 0 -1 -2 -3	Егоїстичний
С	8. Невпевнений	-3 -2 -1 0 1 2 3	Впевнений
А	9. Комунікабельний	3 2 1 0 -1 -2 -3	Відлюдкуватий
О	10. Несправедливий	-3 -2 -1 0 1 2 3	Справедливий
С	11. Самостійний	3 2 1 0 -1 -2 -3	Несамостійний
А	12. Незворушний	-3 -2 -1 0 1 2 3	Дратівливий

Показники фактора оцінки свідчать про рівень привабливості об'єкта оцінювання, сприйнятті його як носія позитивних, соціально бажаних характеристик або, навпаки, негативних, відкидала суспільством якостей. Показники фактора активності інтерпретується як свідчення екстравертованості об'єкта оцінювання. Позитивні значення вказують на

високу активність, товариськість, імпульсивність; негативні - на інтровертованість, певну пасивність, спокійні емоційні реакції. Фактор сили свідчить про розвиток вольових сторін особистості об'єкта оцінювання. Його високі значення говорять про впевненість в собі, незалежності, схильності розраховувати на власні сили у важких ситуаціях. Низькі значення свідчать про недостатній самоконтроль, нездатність триматися прийнятої лінії поведінки.

Результати:

Обчислити суму балів, отриманих випробуваними експериментальної і контрольної групи по кожному з факторів методики. Дані представити в таблиці. завдання:

1. Виділіть НП і ЗП.
2. Проведіть дослідження в навчальній групі.
3. Обробіть отримані результати за допомогою статистичного критерію U-Манна-Уїтні, T-критерій Стюдента.
4. Зробіть висновок щодо спростування / підтвердження гіпотези.
5. Проведіть аналіз отриманих результатів з точки зору психології міжособистісного сприйняття.
6. Охарактеризуйте достоїнства і недоліки експериментального плану.

Вікторія Борисівна Бедан

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

Практикум

Українською мовою

Підписано до друку __. __.2020. Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура Cambria. Цифровий друк. Умовн. друк. арк. 3,2. Тираж 50 прим.
Замовлення № _____.

Видано і віддруковано в ПП «Фенікс» (Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02). Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25.
Тел. (048) 7777591 e-mail: fenix-izd@ukr.net